

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Diplomová práce

**Poměr vnitrostátního práva k právu mezinárodnímu a jeho
řešení v ústavním zřízení České republiky**

Lucie Brachová

Plzeň 2012

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra mezinárodního práva

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Diplomová práce

**Poměr vnitrostátního práva k právu mezinárodnímu a jeho
řešení v ústavním zřízení České republiky**

Lucie Brachová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Josef Mrázek, DrSc.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Poměr vnitrostátního práva k právu mezinárodnímu a jeho řešení v ústavním zřízení České republiky*“ vypracovala samostatně za použití literatury a pramenů uvedených v příložené bibliografii.

V Plzni dne 25. dubna 2012

.....

podpis autora

OBSAH

ÚVOD	1
1. POMĚR MEZINÁRODNÍHO A VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA	3
1.1 Pojem mezinárodního práva	3
1.1.1 Právo vnitrostátní a právo mezinárodní – základní vymezení pojmů	3
1.1.2 Autorita a závaznost mezinárodního práva	4
1.1.3 Charakteristické rysy mezinárodního práva	5
1.1.4 Mezinárodní právo veřejné, soukromé a obchodní	6
1.2 Řešení poměru mezinárodního a vnitrostátního práva	7
1.2.1 Teoretické přístupy k řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva.....	8
1.2.1.1 Stručný historický, politický a společenský kontext řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva	9
1.2.1.2 Monistická teorie s primátem vnitrostátního práva	10
1.2.1.3 Monistická teorie s primátem práva mezinárodního.....	10
1.2.1.3.1 Radikální monismus	11
1.2.1.3.2 Umírněný monismus	12
1.2.1.3.3 Nedostatky a kritika monismu s primátem práva mezinárodního ..	13
1.2.1.4 Dualistická teorie	13
1.2.1.5 Koordinační teorie	14
1.2.2 Praktický aspekt řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva	15
1.2.2.1 Řešení z hlediska práva mezinárodního a použitelnost vnitrostátního práva před mezinárodními soudy a tribunály	15
1.2.2.2 Řešení z hlediska práva vnitrostátního – recepce, inkorporace, transformace, adaptace a adopce	17
1.2.2.2.1 Transformace	18
1.2.2.2.2 Adaptace	19
1.2.2.2.3 Inkorporace.....	19
1.2.2.2.4 Adopce.....	19

2. ŘEŠENÍ VZTAHU MEZINÁRODNÍHO A VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA V ČESKÉ REPUBLICCE	20
2.1 Historický exkurz	20
2.1.1 Mezinárodní právo v československém právu v letech 1918 až 1948	20
2.1.1.1 Prozatímní ústava z roku 1918	20
2.1.1.2 Ústavní listina Československé republiky z roku 1920.....	20
2.1.2 Mezinárodní právo v československém právu v letech 1948 až 1989	22
2.1.3 Mezinárodní právo v československém a českém právu v letech 1989 až do tzv. euronovely.....	24
2.1.3.1 Porevoluční vývoj do roku 1992.....	24
2.1.3.2 Ústava České republiky v letech 1993 až 2002	25
2.2 Současný stav	26
2.2.1 Stručná charakteristika ústavního pořádku České republiky	26
2.2.2 Ústava České republiky a právo mezinárodní.....	27
2.2.2.1 Novela Ústavy zákonem č. 395/2001 Sb. neboli tzv. euronovela Ústavy	27
2.2.2.2 Obecné uznání povinnosti České republiky dodržovat závazky plynoucí pro ni z mezinárodního práva	28
2.2.2.3 Mezinárodní smlouvy ve smyslu čl. 10 Ústavy.....	29
2.2.2.4 Mezinárodní smlouvy ve smyslu čl. 10a Ústavy	31
2.2.3 Význam a role prezidenta republiky v kontextu řešení vztahu českého práva a mezinárodního práva.....	32
2.2.4 Význam a role vlády v kontextu řešení vztahu českého práva a mezinárodního práva.....	32
2.2.5 Ratifikace mezinárodní smlouvy.....	33
2.2.6 Kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavním pořádkem České republiky	33
2.2.6.1 Preventivní kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavním pořádkem České republiky	33
2.2.6.2 Kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavním pořádkem České republiky a překážka <i>rei iudicatae</i>	35

3. KOMPARACE SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU.....	36
3.1 Slovenská republika	36
3.1.1 Ústava Slovenské republiky do novelizace ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z.	36
3.1.2 Současná úprava neboli Ústava Slovenské republiky ve znění novely ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z.	37
3.2 Velká Británie	39
3.2.1 Postavení mezinárodního obyčej v britském právním systému.....	40
3.2.2 Postavení mezinárodních smluv v britském právním systému	41
3.2.3 Problém případného konfliktu mezi požadavky práva mezinárodního a práva vnitrostátního	42
3.3 Islámské právo, právo islámských států a jejich vztah k tradičnímu mezinárodnímu právu.....	43
3.3.1 Charakteristika islámského práva a koncepce islámského státu	44
3.3.1.1 Islámský právní systém, šaría, fiqh a islámské právo.....	44
3.3.1.2 Prameny islámského práva	45
3.3.1.3 Koncepce islámského státu.....	46
3.3.1.4 Postavení islámského práva v moderních islámských zemích	46
3.3.2 Koncepce mezinárodního práva v islámském právu a v právu islámských zemí.....	48
3.3.2.1 Charakteristika islámského mezinárodního práva	48
3.3.2.1.1 „Území islámu“ (dar al-islam), „území války“ (dar al-harb) a svatá válka	48
3.3.2.1.2 Zásada pacta sunt servanda	49
3.3.2.2 Aplikace islámského mezinárodního práva v praxi soudobých islámských států	50
3.3.2.2.1 Obecný náhled na problematiku	50
3.3.2.2.2 Konkrétní řešení vztahu vnitrostátního práva, mezinárodního práva a islámského práva v právním řádu Íránu	51
3.3.3 Zhodnocení problematiky vztahu islámského práva, práva islámských států a tradičního mezinárodního práva.....	52

4. VÝZNAM A ROLE PRÁVA EVROPSKÉ UNIE.....	54
4.1 Stručná charakteristika Evropské unie.....	54
4.1.1 Evropská společenství, Evropské společenství nebo Evropská unie?.....	54
4.1.2 Povaha Evropské unie	55
4.1.3 Právo unijní a právo komunitární	56
4.2 Vztah práva unijního a tradičního práva mezinárodního.....	56
4.2.1 Právo Evropské unie a tzv. vnější smlouvy.....	56
4.2.1.1 Mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií jakožto subjektem práva (tzv. vnější smlouvy).....	56
4.2.1.2 Rozhodnutí přijatá orgány ustanovenými na základě mezinárodních smluv (tzv. sekundární mezinárodní právo)	57
4.2.2 Právo Evropské unie a mezinárodněprávní obyčej	58
4.3 Problematika poměru práva unijního a vnitrostátního práva členských států	59
4.3.1 Principy aplikace evropského práva v národních systémech	59
4.3.1.1 Princip přednosti a nadřazenosti unijního práva.....	60
4.3.1.2 Princip bezprostřední použitelnosti	60
4.3.1.3 Princip přímého účinku.....	61
4.3.1.4 Princip nepřímého účinku.....	61
4.3.1.5 Princip subsidiarity	62
4.3.2 Český právní řád a právo Evropské unie.....	62
ZÁVĚR.....	64
RESUMÉ.....	68
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	69
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	70
1) Literatura	70
1.1) Knižní	70
1.1.1) Česká	70

1.1.2) <i>Zahraniční</i>	71
1.2) Časopisecká	74
2) Prameny	75
3) Ostatní	75
SEZNAM CITOVANÝCH SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ.....	77
SEZNAM PŘÍLOH	80
PŘÍLOHY	81

ÚVOD

Jak poznamenal již americký senátor J. William Fulbright, právo je základem stability a pořádku jak společnosti obecně, tak i mezinárodních vztahů, přičemž dodržování mezinárodního práva nám poskytuje nejen onu stabilitu a pořádek, ale také možnost předvídat chování těch, vůči nimž máme určité právní závazky (Fulbright, J. William. *The Arrogance of Power*. New York: Random House, 1966).

Stejně jako je pro fungování státu klíčové právo vnitrostátní, je pro fungování mezinárodního společenství jako celku zásadní právo mezinárodní. Každý stát, chce-li být plnohodnotným členem mezinárodního společenství, by měl plnit závazky, které pro něj vyplývají z práva mezinárodního, přičemž příslib k plnění těchto závazků by mělo zároveň reflektovat také jeho právo vnitrostátní (národní). Ne vždy se ale oba zmiňované systémy na úpravě určitého problému shodnou a pak vyvstává otázka, podle norem kterého práva – vnitrostátního nebo mezinárodního – bychom měli postupovat.

Cílem této diplomové práce je podat co nejkomplexnější pohled na problematiku vztahu těchto dvou systémů práva, jejichž existence, ačkoli jsou oba relativně samostatné, je úzce provázaná. První část práce přibližuje vztah vnitrostátního a mezinárodního práva (a jeho řešení) spíše z obecného, teoretického hlediska. Otázka poměru vnitrostátního práva k právu mezinárodnímu ovšem zdaleka přesahuje hranice pouhé akademicko-teoretické diskuze. V dalších kapitolách této práce se proto věnuji především praktickému přístupu států k řešení vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva. A právě konkrétní řešení poměru vnitrostátního a mezinárodního práva v právním řádu České republiky, v následném porovnání s právními řády vybraných států (a v jednom případě vlastně v porovnání s celou právní kulturou) tvoří těžiště této práce.

Ačkoliv se problematika poměru mezinárodního práva k právu vnitrostátnímu týká samozřejmě hlavně postavení a role mezinárodních smluv a obyčejů ve vnitrostátním právním řádu, dovolila jsem si do této diplomové práce na závěr zařadit i kapitolu alespoň ve stručnosti pojednávající o právu Evropské unie – jeho významu a vztahu k tradičnímu mezinárodnímu právu. Jak bude blíže popsáno dále v této práci, Evropská unie je zcela unikátním subjektem (entitou) mezinárodního práva a mimo jiné i proto existují určité, avšak zcela specifické, vazby mezi právem

unijním, mezinárodním a právem členských států, které si tak na tomto místě také zaslouží, dle mého názoru, pozornost.

1. POMĚR MEZINÁRODNÍHO A VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA

1.1 Pojem mezinárodního práva

Chceme-li se zabývat vztahem mezinárodního a vnitrostátního práva, je nepochybně třeba říci úvodem pár slov obecně o mezinárodním právu jako takovém; je zapotřebí vymezit pojem mezinárodního i vnitrostátního práva a alespoň stručně nastínit systém a fungování soudobého systému mezinárodního práva.

1.1.1 Právo vnitrostátní a právo mezinárodní – základní vymezení pojmů

Pod pojmem „vnitrostátní právo“¹ obecně rozumíme právo „*vytvářené určitým státem a platné, s výjimkami stanovenými tzv. kolizními normami, na území tohoto státu a pro jeho obyvatele*“².

Vymezení pojmu „mezinárodního práva“ je ovšem o něco složitější. Důvodem je samotná povaha soudobého mezinárodního práva – státy již nejsou považovány za jediné subjekty mezinárodního práva a na mezinárodní právo tedy už nelze pohlížet jako na právo upravující „vzájemné vztahy mezi státy“, ale spíše jako na právo upravující „především vzájemné vztahy mezi státy“.³ Nejvhodnější se proto jeví definice prof. Malenovského:⁴ mezinárodní právo „*je soubor právních norem,*

---

¹ V zahraniční literatuře se můžeme často setkat i s pojmy „národní právo“ (national law), „domácí právo“ (domestic law) nebo „municipální právo“ (municipal law) - srov. např. AUST, Anthony. *Handbook of international law*. New York: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0-521-82349-8. Dostupné z: <http://books.google.com/books?id=EqO9rKIcoQMC&lpg=PP1&dq=related%3AISBN041511120X&hl=cs&pg=PA14#v=onepage&q&f=true>. s. 11.

² KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. Právnícké učebnice (C. H. Beck). ISBN 80-717-9028-1. s. 69; (srov. SHAW, Malcolm N. *International Law*. Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-72814-0. s. 130).

³ JENNINGS, Robert Y. *International Law. Encyclopedia of Public International Law: Volume 7: History of International Law - Foundations and Principles of International Law - Sources of International Law - Law of Treaties*. Rudolf Bernhardt (red.). North-Holland, 1981, ISBN 0 444 86238 2. s. 279. (obdobně HILLIER, Tim. *Sourcebook on public international law*. [s.l.]: Routledge, 1998. ISBN 1859410502. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=Kr0sOuIx8q8C&lpg=PP1&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>. s. 5.)

⁴ MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-218-6. s. 15-17.

kteří zajišťují mírovou existenci a plynulý vývoj mezinárodního společenství“⁵, přičemž součástí mezinárodního společenství jsou nejen státy, resp. společenství států, ale také „mezinárodní organizace, kterým zakládající státy přiznaly mezinárodněprávní subjektivitu“⁶. Mezinárodní právo tak dnes upravuje celou řadu oblastí – od právního postavení států či právního režimu mezinárodních prostor přes diplomatické vztahy až po ochranu lidských práv a životního prostředí, použití ozbrojených sil atd.

Za povšimnutí ovšem stojí rovněž samotný název „mezinárodní právo“, který totiž není zcela přesný. Historický původ tohoto označení bychom našli již v antickém Římě v podobě tzv. „ius gentium“⁷ (tzn. právo národů). Ve středověku se pak objevuje výraz od ius gentium odvozený - „ius inter gentes“ (tedy právo mezi národy). Právě tento termín se v několika následujících stoletích ujal a dnes tak hovoříme o právu mezinárodním. Jak je ale naznačeno už o pár řádků výše, pojem „národa“ není, alespoň z pohledu dnešní doby, příliš směřodátný - „*nejedná se o právo mezi národy*“⁸. „*Vhodnější by tedy bylo mluvit o mezistátním právu*“⁹, a to i přes skutečnost, že státy dnes nejsou jedinými subjekty mezinárodního práva; zůstávají totiž určujícími subjekty mezinárodního práva¹⁰. Termín mezistátní právo se však neujal.

1.1.2 Autorita a závaznost mezinárodního práva

Jednou z často diskutovaných slabín mezinárodního práva je absence institucí, které by obdobně jako ve vnitrostátním právu, zajišťovali dodržování a vynutitelnost norem mezinárodního práva. Je však třeba si uvědomit, že mezinárodní právo je právním systémem *sui generis* s celou řadou specifických vlastností a odlišností od práva vnitrostátního (viz níže).

---

⁵ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 15

⁶ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 16

⁷ Jednalo se o soubor norem vnitrostátního charakteru, které upravovaly jednak právní postavení cizinců obecně, jednak jejich právní vztahy s římskými občany (srov. ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. ISBN 978-80-7380-181-6. s. 27).

⁸ ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-181-6. s. 27.

⁹ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 27

¹⁰ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 18

Státy, majoritní subjekty mezinárodního práva, jsou nadány suverenitou (svrchovaností), což mimo jiné znamená, že žádný stát „nemůže být podřízen moci jiného státu ani žádné jiné vnější moci“¹¹. Na druhou stranu státy nelze pojímat ani jako jednotky uprostřed vzduchoprázdna bez jakékoli interakce okolí, ani jako jednotky neustále soupeřící o moc. V reálném světě každá akce vyvolává reakci. Státy jsou tak nuceny nejen se navzájem tolerovat, ale také spolupracovat. A právě tato spolupráce potřebuje určitý (právní) rámec¹², který nalézáme v podobě mezinárodního práva.

Autorita a závaznost mezinárodního práva tedy vyplývá primárně z faktu, že samotní členové mezinárodního společenství uznávají existenci a závaznost norem mezinárodního práva. Ve prospěch tohoto argumentu svědčí i skutečnost, že stát (resp. člen mezinárodního společenství), který v reálném světě (záměrně) porušil normy mezinárodního práva, většinou nezpochybňuje existenci ani závaznost mezinárodního práva, ale namísto toho raději hledá určité ospravedlnění, proč mezinárodní právo porušil¹³.

Samotné porušení mezinárodního práva pak může mít pro stát celou řadu negativních důsledků. Jednak i na mezinárodněprávní úrovni lze ukládat sankce (takovou pravomocí disponuje např. Rada bezpečnosti OSN¹⁴), jednak jednání, které je v rozporu s mezinárodním právem, může mít i další politické a ekonomické následky jako je např. ztráta vlivu, ztráta důvěry, omezení mezinárodního obchodu, omezení nebo zastavení mezinárodní pomoci¹⁵.

1.1.3 Charakteristické rysy mezinárodního práva

Jak již bylo řečeno o několik odstavců výše, mezinárodní právo je právním systémem *sui generis* s celou řadou specifických vlastností a odlišností od práva vnitrostátního.

První charakteristickou vlastností mezinárodního práva je, že vzájemné vztahy mezi státy (jakožto hlavními subjekty) jsou založeny na již zmiňované zásadě

---

¹¹ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 19

¹² LOWE, Vaughan. *International law*. 1st edition. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-926884-9. s. 2.

¹³ DIXON, Martin. *Textbook on international law*. 6th edition. Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-920818-0. s. 4.

¹⁴ DIXON, Martin, ref. 13, s. 7

¹⁵ DIXON, Martin, ref. 13, s. 12

svrchované rovnosti¹⁶. Mezinárodní právo není, na rozdíl práva vnitrostátního, pro které jsou typické vztahy nadřazenosti a podřízenosti¹⁷, založeno na nadřazené, centralizované zákonodárné, výkonné a soudní moci.¹⁸ Státy samy jsou současně normotvůrci i adresáty právních norem. „*Projevem vůle států vznikají jak smluvní, tak obyčejové normy*“¹⁹, jejichž dodržování jsou státy nuceny respektovat na základě zásady *pacta sunt servanda*. Státy samy zpravidla také řeší otázku vynucení splnění povinností, plynoucích z norem mezinárodního práva.²⁰ I zde se tedy projevuje naznačovaná decentralizace, v tomto případě na úrovni výkonu donucovacích pravomocí.

Pro mezinárodní právo je dále typické, že jeho pramenem jsou vedle smluv i prameny nepsané, tzn. mezinárodněprávní obyčej. Tento atribut mezinárodního práva vyniká především v porovnání s vnitrostátním právem zemí s kontinentálním systémem práva, kladoucím důraz na psané prameny práva²¹.

Samotné prameny mezinárodního práva navíc nevytvářejí hierarchizovanou pyramidu, známou z práva vnitrostátního, ale tvoří systém horizontální²². Všechny prameny, resp. normy, mezinárodního práva tedy mají stejnou právní sílu.

Opomenout bychom neměli ani skutečnost, že mezinárodní právo je, v porovnání s právem vnitrostátním, které se vyvíjí již celá staletí, právem poměrně mladým.

1.1.4 Mezinárodní právo veřejné, soukromé a obchodní

Mezinárodní právo, tak jak bylo doposud v předchozích odstavcích obecně popsáno, bývá také často označováno termínem „mezinárodní právo veřejné“.²³ Důvodem je potřeba odlišit toto obecné mezinárodní právo od norem práva

¹⁶ Srov. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 32; ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 24.

¹⁷ projevuje se např. hierarchickým uspořádáním státních orgánů

¹⁸ Srov. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 23; ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 25.

¹⁹ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 26

²⁰ Můžeme se však setkat i se společnými orgány, jako je již zmiňovaná Rada bezpečnosti OSN.

²¹ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 26

²² MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 27

²³ Srov. např. HILLIER, Tim. *Sourcebook on public international law*. [s.l.]: Routledge, 1998. ISBN 1859410502. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=Kr0sOuIx8q8C&lpg=PP1&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>. s. 6.; MALANCZUK, P.; AKEHURST, M. B. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7th edition. [s.l.]: Routledge, 1997. ISBN 0-415-16553-9. Dostupné z: <http://books.google.com/books?id=4doebHRhGT8C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PR22#v=onepage&q&f=false>. s. 72.; ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 23-36.; MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 34-36.

vnitrostátního, které se aplikují na soukromoprávní vztahy²⁴ s tzv. mezinárodním prvkem a které bývají souhrnně označovány jako „mezinárodní právo soukromé“. Normy mezinárodního práva soukromého tedy v určitém slova smyslu sice přesahují hranice jednoho státu, avšak stále se jedná o normy práva vnitrostátního.

Zcela specifické postavení v systému mezinárodního práva zaujímá tzv. mezinárodní právo obchodní. Nejedná se totiž ani o samostatný systém práva tak, jak je tomu v případě mezinárodního práva veřejného, ale ani o samostatné právní odvětví jako v případě mezinárodního práva soukromého.²⁵ Vztahy vznikající v rámci mezinárodního obchodního práva jsou sice typicky soukromoprávní, s určitým mezinárodním přesahem²⁶, avšak regulovány jsou celou řadou právních norem různého charakteru - mezinárodního i vnitrostátního, soukromoprávního i veřejnoprávního. Právo mezinárodního obchodu tedy lze nejuvýstižněji definovat jako „účelové uspořádaný soubor právních norem z různých právních odvětví a různého původu, které spojuje jejich společný účel upravovat právní vztahy vznikající při uskutečňování mezinárodního obchodu a mezinárodního hospodářského styku“²⁷.

Pro účely této práce budu nadále používat výraz „mezinárodní právo“ v první řadě ve smyslu mezinárodního práva veřejného.

1.2 Řešení poměru mezinárodního a vnitrostátního práva

Z předchozích odstavců poměrně zřetelně vyplývá, že „mezinárodní a vnitrostátní právo jsou dva relativně samostatné systémy“²⁸; nicméně oba tyto systémy mají mezi sebou poměrně úzké vazby a obecně na sebe navzájem působí. Vzniká tedy otázka poměru práva mezinárodního k právu vnitrostátnímu. Řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva přitom může mít dvě roviny:

- a) teoretickou – jde především o teoretické řešení problému, zda jsou mezinárodní a vnitrostátní právo součástí jednoho právního řádu (tzv. monismus), nebo se jedná o dva samostatné a nezávislé systémy (dualismus);

---

²⁴ tzn. hlavně vztahy práva občanského, rodinného a obchodního

²⁵ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 34

²⁶ např. strany mají sídlo podnikání na území různých států

²⁷ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 34

²⁸ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 37

- b) praktickou – pozornost je zaměřena na řešení konfliktu mezi mezinárodním a vnitrostátním právem, který může nastat buď mezinárodním tribunálem, nebo v rámci domácího práva před vnitrostátním soudem.²⁹

1.2.1 Teoretické přístupy k řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva

Teoretické řešení vztahu mezinárodního práva a práva vnitrostátního je tradičně pojímáno jako střet dvou doktrín - dualistické³⁰ a monistické, „*kteřá má ještě dvě varianty, a to monistickou teorii s primátem vnitrostátního práva a monistickou teorii s primátem práva mezinárodního*“³¹.

Podle *dualistické teorie* jsou mezinárodní a vnitrostátní právo dva samostatné a na sobě nezávislé právní systémy; stěžejním problémem je proto řešení otázky, zda je jeden systém nadřazen druhému. *Monistická teorie* chápe mezinárodní i vnitrostátní právo jako součást jednoho (právního) systému, „*ve kterém jsou buďto normy vnitrostátního práva nadřazeny normám práva mezinárodního, nebo naopak normy práva mezinárodního právu vnitrostátnímu*“³².

Spor mezi monisty a dualisty se však jeví spíše jako akademický než reálný; v praxi dnes monistickou ani dualistickou doktrínu v čisté podobě pravděpodobně nenajdeme. Asi nejdůsledněji dodržuje dualistickou nauku Velká Británie, nejčistší formu monismus bychom nejspíše našli ve Švýcarsku.³³

---

²⁹ HILLIER, Tim. *Sourcebook on public international law*. [s.l.]: Routledge, 1998. ISBN 1859410502. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=Kr0sOuIx8q8C&lpg=PP1&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>. s. 33.

³⁰ můžeme se ale setkat i s výrazem „pluralismus“ (např. BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1998. ISBN 0-19-876299-2. s. 31.; MALANCZUK, P.; AKEHURST, M. B. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7th edition. [s.l.]: Routledge, 1997. ISBN 0-415-16553-9. Dostupné z: <http://books.google.com/books?id=4doebHRhGT8C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PR22#v=onepage&q&f=false>. s. 63)

³¹ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 37

³² ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 37-38

³³ AUST, Anthony. *Handbook of International Law*. 2nd edition. New York: Cambridge University Press, 2010, 592 s. ISBN 978-0-521-13349-4. s. 75.

1.2.1.1 Stručný historický, politický a společenský kontext řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva

Historicky nejmladší je monistická teorie s primátem práva vnitrostátního, která vznikala ve druhé polovině 19. stol. Tu pak přibližně na přelomu 19. a 20. stol. vystřídala doktrína dualistická. Dualistické učení bylo v první polovině 20. stol. nahrazeno opět naukou monistickou, tentokrát ovšem s primátem práva mezinárodního.

Rozdílné názory monistické a dualistické doktríny na řešení otázky vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva mají také určitý politický, či lépe řečeno ideologický nebo dokonce filozofický, podtext.³⁴ Dualistická nauka je ovlivněna (právním) pozitivismem³⁵ a zdůrazňuje suverenitu států; očima právních pozitivistů je tudíž mezinárodním právem takové právo, které je jako mezinárodní uznáno státy³⁶. Monistické učení naopak čerpá převážně z práva přirozeného³⁷; jestliže jsou mezinárodní i vnitrostátní právo součástí jednoho společného právního systému, pak tento systém má podle monistů své kořeny v přirozeném právu, které je bez rozdílu závazné jak pro státy, tak pro jednotlivce.³⁸

Za povšimnutí stojí zajisté i skutečnosti, že země s angloamerickou právní kulturou tíhnou spíše k dualistické doktríně, zatímco země kontinentálního právního systému mají tendenci přiklánět se spíše k monistické doktríně.³⁹

---

³⁴ Srov. např. MALANCZUK, P.; AKEHURST, M. B. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7th edition. [s.l.]: Routledge, 1997. s. 63.

³⁵ Právní pozitivisté považují za právo to, co je jako platné právo určitým státem uznáváno. Jedná se tedy o monistický přístup k právu. (srov. KNAPP, Viktor, ref. 2, s. 6.)

³⁶ SHAW, Malcolm N. *International Law*. Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-72814-0. s. 131.

³⁷ Přirozené právo rozlišuje „právo vytvořené lidmi“ (tzn hlavně právo vzniklé jako výsledek legislativního procesu, resp. právo uznávané jako platné určitým státem) a právo přirozené, které je na lidmi vytvořeném právu nezávislé. Jednotlivé přirozenoprávní teorie se však rozcházejí v tom, co považovaly za původ přirozeného práva – např. Boha či rozum. Jde o dualistický přístup k právu. (srov. KNAPP, Viktor, ref. 2, s. 5-6.)

³⁸ VERMA, S. K. *An introduction to public international law*. [s.l.]: PHI Learning Pvt. Ltd., 2004. Dostupné z: <http://books.google.com/books?id=1oQxRzp9MoAC&lpg=PR1&dq=An%20Introduction%20to%20Public%20International%20Law&hl=cs&pg=PR4#v=onepage&q&f=true>. s. 38.

³⁹ PARTSCH, Karl Josef. *Encyclopedia of Public International Law: Volume 10: States - Responsibility of States - International Law and Municipal Law*. Rudolf Bernhardt (red.). North-Holland, 1987, ISBN 0 444 86241 2. s. 242.

1.2.1.2 Monistická teorie s primátem vnitrostátního práva

Tuto monistickou doktrínu vypracovala ve druhé polovině 19. stol. tzv. bonnská škola. V tomto období mělo mezinárodní právo ještě převážně smluvní charakter a převažoval v něm značný partikularismus. Z právně-historického pohledu se jedná o dobu sjednocení Německa; proto se také do této teorie výrazně promítá zájem tehdejšího Německa ospravedlnit nezájem „*respektovat mezinárodněprávní pořádek, který do této doby prosazovaly Anglie a Francie*“⁴⁰.

Monismus, jak již bylo řečeno o pár odstavců výše, obecně chápe mezinárodní a vnitrostátní právo jako součást jednoho právního systému. Podlé této varianty monistické doktríny, jsou normy práva vnitrostátního nadřazeny normám práva mezinárodního. Z tohoto faktu pak dále vyplývá, že mezinárodní právo je odvozeno od práva vnitrostátní, a tudíž také „*důvodem závaznosti mezinárodního práva je jednostranná vůle státu*“⁴¹.

V případě konfliktu práva mezinárodního a práva vnitrostátního tak lze jednoduše dovést nadřazenost práva vnitrostátního, která může v krajním případě vést až k zániku, resp. neaplikovatelnosti, mezinárodní smlouvy, jenž je v rozporu s vnitrostátním právem.

Tato nauka byla nicméně brzy překonána, neboť, jak uvádí K. J. Partch, „*předpoklad, že vnitrostátní právo může zakládat nějaký obecný zdroj pro právo mezinárodní, musí nutně vyústit v popření mezinárodního právního pořádku jako takového; značný počet států jednoduše nemůže dát vzniknout základu jednomu jinému právnímu pořádku*“^{42, 43}.

1.2.1.3 Monistická teorie s primátem práva mezinárodního

Jedná se o teorii nejmladší, vytvořenou v 1. polovině 20. st. rakouskou (vídeňskou) normativní školou. Pokud jde o právně-historický kontext, jde o dobu po převratu v Rusku v roce 1917, kdy „*nové poměry v sovětském Rusku neodpovídaly představám o vyspělých právních řádech civilizovaných národů*“⁴⁴.

---

⁴⁰ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 37

⁴¹ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 37

⁴² PARTCH, Karel Josef, ref. 39, s. 240

⁴³ pozn.: jedná se o můj vlastní, českému jazyku lehce přizpůsobený, překlad z originálu, který je v anglickém jazyce

⁴⁴ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 38

V rámci monistické teorie s primátem práva mezinárodního však rozlišujeme ještě celou řadu variant této doktríny. Tyto proudy se navzájem sice v lecčems odlišují⁴⁵, nicméně jsou založeny na určitých společných teoretických postulátech - jedná se především o:

- i) mezinárodní a vnitrostátní právo jsou součástí jednoho právního systému;
- ii) proto je také platnost a závaznost mezinárodního i vnitrostátního práva odvozena z jednoho společného zdroje (pramene);
- iii) v případě konfliktu mezinárodního a vnitrostátního práva mají přednost normy práva mezinárodního.

1.2.1.3.1 Radikální monismus

Podle radikální větve monistů je vnitrostátní právo, resp. právní řád nějakého určitého státu odvozen od práva mezinárodního prostřednictvím delegace⁴⁶; tato delegace spočívá v předpokladu, že mezinárodní právo je „obecně zmocněno delegovat oprávnění k výkonu svrchovanosti, včetně tvorby vnitrostátního práva“⁴⁷. V důsledku toho jsou nejen všechny vnitrostátní normy, které jsou v rozporu s právem mezinárodním, automaticky od počátku neplatné, ale navíc normy práva mezinárodního jsou přímo aplikovatelné v právu vnitrostátním.

„Nejradikálnější verze monistického přístupu byla formulována“⁴⁸ Hansem Kelsenem⁴⁹, představitelem zmiňované rakouské normativní školy. Podle Kelsena stát není ničím jiným než právním řádem, tzn. souborem právních norem, jejichž platnost Kelsen odvozuje od tzv. základní normy⁵⁰ (Grundnorm).⁵¹ Jelikož jsou

---

⁴⁵ jedná se převážně o rozdílné vysvětlení důvodu nadřazenosti mezinárodněprávních norem v případě konfliktu s právem vnitrostátním

⁴⁶ PARTCH, Karel Josef, ref. 39, s. 240

⁴⁷ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 415

⁴⁸ MALANCZUK, P.; AKEHURST, M. B., ref. 34, s. 63

⁴⁹ Rakousko-americký právník a právní filozof, zabýval se mimo jiné i mezinárodním právem; žil v letech 1881 – 1973.

⁵⁰ Tou má být zjednodušeně řečeno princip, že „státy by se měly chovat tak, jak se vždycky chovaly“ (srov. např. DIXON, Martin, ref. 13, s. 88; BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1998. ISBN 0-19-876299-2. s. 33).

⁵¹ Srov. LEBEN, Charles. Hans Kelsen and the Advancement of International Law. *European Journal of International Law*. 1998, No. 9, s. 287-305. ISSN 0938-5428. Dostupné z: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/9/2/287.full.pdf>. s. 329-330.

vnitrostátní i mezinárodní právo součástí jednoho právního systému, také platnost norem mezinárodního práva je odvozena od základní normy (Grundnorm)⁵². Na druhou stranu si je třeba uvědomit, že Kelsen byl do určité míry právní pozitivista^{53, 54}, přičemž nadřazenost mezinárodního práva nad právem vnitrostátním dokazuje pomocí jakési definice kruhem, kdy mezinárodní právo derivuje z praxe států, avšak existenci státu samotného dovozuje právě z práva mezinárodního.

Zatímco vídeňská škola více méně navazuje na Kelsenovu „základní normu“, francouzská sociologická škola (reprezentovaná např. Léonem Duguitem nebo Georgesem Scellem) považuje za základ mezinárodního práva „svědomí“ mezinárodního společenství (mezinárodní komunity).⁵⁵

Za povšimnutí určité stojí také teorie vypracovaná Herschem Lauterpachtem, představitelem naturalistického proudu monismu. Lauterpacht považuje mezinárodní právo za „vyšší“, jelikož je schopno poskytnout lepší ochranu lidským právům než právo vnitrostátní. V Lauterpachtově pojetí je vnitrostátní právo dokonce pokládáno za nedůvěryhodné, protože často místo aby lidská práva chránilo, je perzekuuje. Proto má tedy mít v případě kolize norem práva mezinárodní a vnitrostátního přednost právo mezinárodní⁵⁶.

1.2.1.3.2 Umírněný monismus

Umírnění monisté (např. Alfred Verdross) již netrvají na konceptu delegované moci státu. Namísto toho zdůrazňují skutečnost, že mezinárodní právo stanovuje určité meze jednání státu.⁵⁷ K revizi dochází také v případě teze automatické neplatnosti vnitrostátního práva v případě jeho kolize s právem mezinárodním. Nadřazenost norem práva mezinárodního nad normami práva vnitrostátního je sice zachována, avšak pokud by byl nějaký zákon v rozporu s právem mezinárodním, mohou ho národní (vnitrostátní) soudy dočasně aplikovat až

---

⁵² Podle Kelsena představuje Grundnorm v případě mezinárodního práva zásada *pacta sunt servanda* (SWARUP, Mridushi. *Kelsen's Theory of Grundnorm*. [cit. 2012-04-01] Dostupné z: <http://www.manupatra.com/roundup/330/Articles/Article%201.pdf>. s. 5.)

⁵³ Srov. např. LEBEN, Charles, ref. 51, s. 331; DIXON, Martin, ref. 13, s. 88.

⁵⁴ Někteří autoři se však s názorem, že Kelsen v některých svých názorech inklinoval k právnímu pozitivismu, neztotožňují a Kelsenův postoj označují jednoduše za formalisticko-logický. (srov. např. SHAW, Malcolm N., ref. 36, s. 131.).

⁵⁵ PARTCH, Karel Josef, ref. 38, s. 240

⁵⁶ DIXON, Martin, ref. 13, s. 88

⁵⁷ PARTCH, Karel Josef, ref. 38, s. 240

do té doby, než stát splní svoji povinnost a uvede své vnitrostátní právo do souladu se závazky plynoucími pro něj z práva mezinárodního.⁵⁸ Nicméně myšlenka dočasné platnosti vnitrostátních norem, které jsou v rozporu s právem mezinárodním, se dostalo značné kritiky, a to i z vlastních řad zastánců monismu.

1.2.1.3.3 Nedostatky a kritika monismu s primátem práva mezinárodního

Podíváme-li se na doktrínu monismu s primátem mezinárodního práva pečlivě, zjistíme, že má jeden podstatný nedostatek. Jak již bylo řečeno výše, zastánci této doktríny tvrdí, že mezinárodní právo je obecně zmocněno delegovat na stát oprávnění k výkonu svrchovanosti, a to včetně tvorby vnitrostátního práva. Tato myšlenka však předpokládá, že bylo dokázáno (resp. že je možno dokázat), že mezinárodní právo vzniklo dříve než vnitrostátní. Ovšem, jak uvádí mimo jiné prof. Malenovský⁵⁹, opak pak je pravdou, neboť „*není to mezinárodní právo, které vdechlo život suverenitě, nýbrž suverenita sama je jednou z příčin utvoření mezinárodního práva*“⁶⁰.

Problematická je v podání monismu s primátem mezinárodního práva i interpretace svobody jednání států. Během historického vývoje se ustálil výklad, že „*stát může vše, co mu během doby mezinárodní právo výslovně nezakázalo*“⁶¹. Podíváme-li se však na daný problém očima monismu s primátem mezinárodního práva, pak by muselo nutně platit, že stát smí jen to, co mu je výslovně povoleno mezinárodním právem, neboť absence příslušné delegační normy rovná se zdržení se zamýšleného jednání jakožto nedovoleného. Dodržování takové praxe si však lze v reálném světě představit jen stěží.

1.2.1.4 **Dualistická teorie**

Dualistická teorie, mezi jejíž nejznámější představitele patří např. Heinrich Triepel nebo Dionisio Anzilotti, zdůrazňuje, že vnitrostátní a mezinárodní právo jsou dva samostatné a nezávislé právní systémy a poukazuje na odlišnosti mezi nimi. Nejmarkantnější rozdíly spatřují dualisté především v různé povaze upravovaných společenských vztahů, v rozdílných subjektech, pramenech práva, justičních

---

⁵⁸ PARTCH, Karel Josef, ref. 39, s. 240-241

⁵⁹ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 415

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ tamtéž

orgánech apod.⁶² Zjednodušeně řečeno – vnitrostátní právo podle dualistů upravuje práva a povinnosti jednotlivců v rámci určitého státu, zatímco mezinárodní právo reguluje vztahy mezi státy.⁶³

V případě konfliktu norem mezinárodního práva a vnitrostátního práva se dualisté domnívají, že vnitrostátní soud má aplikovat právo vnitrostátní; jinými slovy – pokud například jednotlivci mezinárodní právo přiznává na rozdíl od práva vnitrostátního nějaké právo, národní soud by stejně měl rozhodnout v souladu s právem vnitrostátním; stát pak ovšem ponese „*právní následky porušení normy mezinárodního práva*“⁶⁴, a to bez ohledu na skutečnost, že jeho orgán jednal v souladu s danou vnitrostátní normou. Mezinárodní právo tedy nemá přednost ani nezneplatňuje právo vnitrostátní, a naopak, protože ačkoliv oba systémy mohou upravovat stejnou otázku, tak se každý systém pohybuje na jiné „úrovni“ a aplikuje jiné právo (mezinárodní soudy právo mezinárodní, vnitrostátní soudy právo vnitrostátní).

Poměrně velkým nedostatkem dualistické teorie, z pohledu soudobého mezinárodněprávního systému, je dualistický pohled na zdroj (pramen) mezinárodního a vnitrostátního práva⁶⁵. Podle dualistů je mezinárodní právo odvozeno od společné vůle států, zatímco právo vnitrostátní od vůle určitého státu samotného. Jako obzvláště problematická se jeví především odvození mezinárodního práva od společné vůle států. Této tezi lze v první řadě vytknout fakt, že již poměrně dlouho dobu státy nejsou jedinými subjekty mezinárodního práva. Druhou mezerou v této teorii je nemožnost dostatečně uspokojujícím způsobem definovat podmínky, za jakých by měla být společná vůle států rozhodující.⁶⁶

1.2.1.5 Koordinační teorie

Jako reakce na spor mezi monismem a dualismem vzniká časem ještě jedna doktrína, představující jakýsi kompromis mezi oběma směry; jedná se o tzv. koordinační teorii. Mezi nejznámější představitele tohoto směru patří např. Sir Gerald Fitzmaurice nebo Charles Rousseau.

---

⁶² Srov. např. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 411; ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 37-38; DIXON, Martin, ref. 13, s. 89.

⁶³ DIXON, Martin, ref. 13, s. 89

⁶⁴ ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 38

⁶⁵ VERMA, S. K., ref. 38, s. 49

⁶⁶ tamtéž

Připomeňme, že monistická i dualistická nauka se shodují co do předmětu úpravy, avšak monisté⁶⁷ jednoduše přijímají nadřazenost norem práva mezinárodního, zatímco dualisté trvají na tom, že oba právní systémy řeší danou otázku na své vlastní úrovni. Fitzmaurice zcela odmítá, že by mezinárodní a vnitrostátní právo mělo stejný předmět úpravy.⁶⁸ Navíc podle jeho názoru každý z obou systémů (tzn. mezinárodního práva a vnitrostátního práva) funguje na jiné úrovni (resp. v jiné sféře)⁶⁹, takže nemůže dojít ani ke konfliktu mezi těmito dvěma právními systémy. Jedná se v podstatě o podobný vztah jako například mezi právem českým a německým – oba právní řády jsou svrchované ve své sféře působnosti a ani jeden není nadřazený tomu druhému.

Může ovšem dojít k tzv. střetu povinností (resp. závazků). Ten nastává za situace, kdy stát v rámci působnosti svého vnitrostátního práva nepostupuje v souladu se závazky pro něj vyplývajícími z práva mezinárodního. Avšak důsledkem není neplatnost příslušných norem mezinárodního práva, nýbrž mezinárodněprávní odpovědnost státu za neplnění povinností vyplývajících z práva mezinárodního.

1.2.2 Praktický aspekt řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva

1.2.2.1 Řešení z hlediska práva mezinárodního a použitelnost vnitrostátního práva před mezinárodními soudy a tribunály

„Mezinárodní právo se chová jako uzavřený právní systém“⁷⁰, který povahu právních norem přiznává pouze vlastním, tzn. mezinárodněprávním, pravidlům, kdežto vnitrostátní zákony, rozhodnutí národních soudů apod. jsou pro něj pouhým mimoprávním faktem⁷¹. V důsledku toho mezinárodní právo tedy v naprosté většině případů ani nepřihlíží k existenci práva vnitrostátního. Tato „výlučnost mezinárodního práva byla mnohokrát potvrzena mezinárodní judikaturou“⁷²; asi

---

⁶⁷ resp. monisté obhajující prioritu mezinárodního práva

⁶⁸ DIXON, Martin, ref. 13, s. 90

⁶⁹ Srov. např. DIXON, Martin, ref. 13, s. 90; SHAW, Malcolm N., ref. 36, s. 13121; BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1998. ISBN 0-19-876299-2. s. 34.

⁷⁰ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 418

⁷¹ Srov. např. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 418; ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 39.

⁷² MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 418

nejčastěji citovaným rozhodnutím v této souvislosti je výrok Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti⁷³ ve věci Polského Horního Slezska z roku 1926.

S tím úzce souvisí další charakteristický rys mezinárodního práva – pokud mezinárodní právo výslovně neponechává státům (popř. i mezinárodním organizacím) prostor pro vlastní právní úpravu, pak striktně „*trvá na své nadřazenosti vůči jakýmkoli právním normám vytvořeným jednostranně jednotlivými subjekty*“⁷⁴ vnitrostátního práva. Tento princip mimo jiné vyplývá z jedné ze základních zásad mezinárodního práva – *pacta sunt servanda* (tj. zásada poctivého plnění mezinárodních závazků) – která je, alespoň pro oblast smluvního práva, výslovně zakotvena ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu⁷⁵ z roku 1960.

Vídeňská úmluva o smluvním právu stvrzuje také další základní princip⁷⁶ mezinárodního práva, a to: smluvní strana „*se nemůže dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy*“⁷⁷. Nicméně i z toho pravidla existuje výjimka, která je obsažena v čl. 46 Vídeňské úmluvy o smluvním právu⁷⁸.

Nastane-li potom situace, kdy si pravidla mezinárodního práva a vnitrostátního práva odporují, nebo jsou dokonce vzájemně zcela neslučitelná, mezinárodní orgán, posuzující daný případ, bude postupovat přibližně následovně: jelikož mezinárodní orgán nemůže diskutovanou vnitrostátní normu zrušit, nejprve konstataje její obsahovou neslučitelnost s mezinárodním právem a následně danou normu prohlásí za nepoužitelnou (na úrovni mezinárodního práva)⁷⁹; stát by pak měl

---

⁷³ předchůdce dnešního Mezinárodního soudního dvora v Haagu

⁷⁴ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 418

⁷⁵ srov. čl. 26: „*Každá platná smlouva zavazuje smluvní strany a musí být jimi plněna v dobré víře.*“ (Česká republika. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. In: *Sbírka zákonů*. 1988, č. 15, 002. V aktuálním znění. čl. 26.)

⁷⁶ Tento princip je potvrzen i celou řadou mezinárodních rozhodnutí, např. posudek z roku 1931 ve věci zacházení s polskými příslušníky v Danzigu (Gdaňsku) (srov. např. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 419; ONDŘEJ, Jan, ref. 8, s. 40.)

⁷⁷ Česká republika. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. In: *Sbírka zákonů*. 1988, č. 15, 002. V aktuálním znění. čl. 27.

⁷⁸ čl. 46: „*(1) Skutečností, že při vyjádření souhlasu státu s tím, že bude vázán smlouvou, došlo k porušení některého z ustanovení jeho vnitrostátního práva týkajícího se oprávnění uzavírat smlouvy, se stát nemůže dovolávat jako důvodu pro zrušení svého souhlasu, ledaže toto porušení bylo zjevné a týká se zvláště důležitého pravidla jeho vnitrostátního práva. (2) Porušení je zjevné, jestliže je objektivně zřejmé kterémukoliv státu postupujícímu v této věci podle obvyklé praxe a v dobré víře.*“ (Česká republika. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. In: *Sbírka zákonů*. 1988, č. 15, 002. V aktuálním znění. čl. 46.)

⁷⁹ platnost diskutované normy zůstane ve vnitrostátním právu nedotčena

podniknout příslušné kroky a spornou normu změnit nebo zrušit; pokud ovšem došlo aplikací diskutované normy k újmě jinému subjektu mezinárodního práva, může mezinárodní orgán navíc rozhodnout o mezinárodní odpovědnosti státu, který předmětnou normu vydal.⁸⁰

V této souvislosti je třeba poukázat na důležitou skutečnost, která částečně vyplývá i z předchozího odstavce, a to, že mezinárodní orgán se sice bude řídit a bude postupovat podle práva mezinárodního, avšak při samotném zkoumání, zda došlo k porušení mezinárodních závazků, může k vnitrostátnímu (národnímu) právu přihlížet minimálně jako k důkazu prokazující určité skutečnosti (např. státní příslušnost nebo národnost)⁸¹. Případy, kdy mezinárodní orgán rozhoduje spor výhradně na základě vnitrostátního práva určitého státu, jsou vsutku ojedinělé, nicméně existují. Jako příklad lze uvést případ tzv. srbských dluhopisů⁸², který řešil v roce 1929 Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti; šlo především o problém kolize dvou právních řádů, konkrétně, zda se závazek bude řídit srbským nebo francouzským právem; v tomto konkrétním případě byla pravomoc soudu rozhodnout daný spor založena speciální dohodou uzavřenou mezi oběma stranami sporu.

1.2.2.2 Řešení z hlediska práva vnitrostátního – recepce, inkorporace, transformace, adaptace a adopce

Jak již bylo napsáno o pár odstavců výše, mezinárodní právo ukládá státům obecnou povinnost řádně plnit závazky pro ně plynoucí z mezinárodního práva. Ovšem způsob, jakým mají státy obsah norem práva mezinárodního⁸³ přenést do práva vnitrostátního (domácího), a tím jim propůjčit vnitrostátní závaznost, mezinárodní právo nestanovuje a ponechává na státech samotných, jak uvedou své domácí právo do souladu se závazky, které pro ně z mezinárodního práva vyplývají. Důsledkem této „recepční volnosti je široká škála variant přenosu, upravených vnitrostátní, většinou ústavními, právy jednotlivých států“^{84 85}.

⁸⁰ Srov. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 420-421

⁸¹ Srov. DIXON, Martin, ref. 13, s. 93; BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1998. ISBN 0-19-876299-2. s. 37.

⁸² BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1998. ISBN 0-19-876299-2. s. 39.

⁸³ nejčastěji se bude pravděpodobně jednat o závazky vyplývající pro státy z mezinárodních smluv; mohli bychom sem podřadit ale např. i mezinárodněprávní obyčej

⁸⁴ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 419

Výše zmíněný „jednostranný přenos pravidel mezinárodního práva do práva vnitrostátního teorie označujeme jako *recepti mezinárodního práva*“⁸⁶. Receptce je pojem obecný a může k ní v zásadě dojít třemi způsoby – inkorporací, transformací nebo adaptací. Každá z těchto možností je typická pro jinou kategorii mezinárodních smluv – inkorporace a transformace je de facto možná jen u tzv. samovykonatelných mezinárodních smluv⁸⁷; adaptace u mezinárodních smluv, které nejsou samovykonatelné. Inkorporace je charakteristická pro monismus, transformace je naopak typická pro dualistickou doktrínu. Za povšimnutí určitě stojí skutečnost, že státy kontinentálního právního systému aplikují všechny tři principy, bez výraznějšího přiklonění k některému z nich, zatímco státy anglosaského právního systému výrazně inklinují k principu adopce.⁸⁸

1.2.2.2.1 Transformace

Transformace obecně představuje takový postup, kdy jsou normy mezinárodního práva recipovány jejich doslovným přepisem do práva vnitrostátního, a to konkrétně tak, že obsah mezinárodní smlouvy je doslovně vtělen, resp. převzat, do nějaké formy pramene vnitrostátního práva, nejčastěji zákona.⁸⁹ Nová vnitrostátní norma tedy bude mít totožné, resp. téměř totožné, znění jako norma práva vnitrostátního.

Nevýhodou principu transformace je skutečnost, že vedle sebe budou de facto existovat dva prameny práva – jeden vnitrostátní a jeden mezinárodní, což ve svém důsledku může vést k „*dvojkolejnosti ve výkladu právu*“⁹⁰, neboť vnitrostátní (soudní) orgány jsou oprávněny jen k výkladu práva vnitrostátního a mezinárodní orgány jsou oprávněny jen k interpretaci práva mezinárodního.

---

⁸⁵ srov. MALANCZUK, P.; AKEHURST, M. B., ref. 34, s. 64

⁸⁶ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 422

⁸⁷ Samovykonatelné, neboli self-executing, jsou takové smlouvy, jejichž normy obsahují pravidla určená přímo vnitrostátním subjektům, a to za podmínky, že dostatečně jasně a konkrétně stanovují jejich práva a povinnosti.

⁸⁸ Srov. KLÍMA, Karel. Článek 1. KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 48.

⁸⁹ Srov. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK. *Mezinárodní smlouvy v českém právu: teoretická východiska, sjednávání, schvalování, ratifikace, vyhlášení a aplikace*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-807-2017-836. s. 82.; DIXON, Martin, ref. 13, s. 95.

⁹⁰ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK. *Mezinárodní smlouvy v českém právu: teoretická východiska, sjednávání, schvalování, ratifikace, vyhlášení a aplikace*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-807-2017-836. s. 83.

1.2.2.2.2 Adaptace

Adaptací se rozumí přijetí takových potřebných vnitrostátních pramenů práva, „aby jimi byly naplněny závazky, které pro stát plynou z mezinárodního práva“⁹¹. Podobně jako u transformace zde dochází ke vzniku nové vnitrostátní právní normy, avšak rozdíl je v tom, že v případě transformace dochází k převzetí celého, prakticky doslovného původního znění obsahu mezinárodněprávní normy, zatímco u adaptace nedochází k doslovnému převzetí znění mezinárodněprávní normy. Může tudíž dojít k opomenutí recepce nějakého ustanovení recipované mezinárodní smlouvy; toto tak může označit jako jednu z nejvýraznějších nevýhod principu adaptace.

Výhodou adaptace je samotná skutečnost, že při recepci vlastně dochází k přizpůsobení mezinárodní normy po stránce jazykové apod. právu vnitrostátnímu, což umožňuje její snazší vnitrostátní aplikaci.

1.2.2.2.3 Inkorporace

Při inkorporaci, na rozdíl od předešlých dvou principů transformace a adaptace, nedochází k recepci skrz nějaký konkrétní, za účelem recepce dané normy vytvořený, vnitrostátní předpis.⁹² Mezinárodněprávní norma, zejména tedy mezinárodní smlouva, bude vnitrostátně závazná nejčastěji na základě nějakého obecného inkorporačního ustanovení vnitrostátního práva, které ji bude považovat za součást vnitrostátního právního řádu. Typickým příkladem inkorporace je znění čl. 10 Ústavy České republiky⁹³ (viz níže následující kapitola).

1.2.2.2.4 Adopce

Adopce je zcela zvláštním případem recepce a rozumí se jí přímé použití mezinárodního práva v soudním rozhodnutí; typická je zejména pro anglosaský právní systém.

---

⁹¹ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 121.

⁹² MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 83

⁹³ zákon č. 1/1993 Sb.

2. ŘEŠENÍ VZTAHU MEZINÁRODNÍHO A VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Historický exkurz

2.1.1 Mezinárodní právo v československém právu v letech 1918 až 1948

2.1.1.1 *Prozatímní ústava z roku 1918*

Prozatímní ústava z roku 1918⁹⁴ otázku vztahu československého práva a práva mezinárodního vůbec neřešila, dokonce neobsahovala ani žádné obecné ustanovení upravující sjednávání smluv. Tehdejší doktrína i praxe tak vycházela z prezidentova všeobecného práva zastupovat stát navenek⁹⁵ a vyvozovala z něj právě i prezidentovo oprávnění sjednávat mezinárodní smlouvy.⁹⁶ Výslovné oprávnění sjednávat mezinárodní smlouvy bylo prezidentu republiky přiznáno až novelou ústavy provedenou zákonem č. 271/1919 Sb.

Vzhledem k velmi skromné úpravě mezinárodních smluv tak ani není překvapující, že „*Prozatímní ústava prvotně dokonce ani nerozlišovala mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci bylo třeba souhlasu zákonodárného sboru, popřípadě formy ústavního zákona, od jiných mezinárodních smluv*“⁹⁷. Změnu přinesla až již zmiňovaná novela ústavy č. 271/1919 Sb., která stanovila jako nezbytný požadavek dvoutřetinové kvorum nadpoloviční většiny přítomných poslanců ke schválení těch mezinárodních smluv, u nichž se vyžadoval souhlas Národního shromáždění⁹⁸.

2.1.1.2 *Ústavní listina Československé republiky z roku 1920*

Také Ústavní listina z roku 1920⁹⁹, podobně jako Prozatímní ústava, neobsahovala žádnou výslovnou úpravu poměru mezinárodního práva k právu

---

⁹⁴ neboli zákon č. 37/1918 Sb.

⁹⁵ obsaženo v § 10 písm. a) Prozatímní ústavy

⁹⁶ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 87

⁹⁷ tamtéž

⁹⁸ jednalo se např. o smlouvy obchodní, smlouvy vojenské, smlouvy týkající se státního území apod.

⁹⁹ neboli zákon č. 121/1920 Sb. z. a n.

vnitrostátnímu. Prezidentu republiky bylo opět pouze přiznáno¹⁰⁰ právo zastupovat stát navenek a sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy. Ačkoliv nebyla doktrína v otázce interpretace takto stanovených pravomocí prezidenta jednotná, nakonec se shodla alespoň na tom, že „*prezident republiky je oprávněn sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy uzavřené mezi subjekty mezinárodního práva*“^{101, 102}.

Sjednávat mezinárodní smlouvy mohl prezident buď osobně, anebo prostřednictvím jím zplnomocněných zástupců, např. vlády (pokud obdržela od prezidenta k tomuto plnou moc). Ratifikace však byla osobní výsadou prezidenta a jako taková tedy byla na jiné osoby či státní orgány nepřenositelná.

Další faktor, který je však třeba vzít v úvahu je kontrasignace příslušným a odpovědným členem vlády. Prvorepubliková doktrína přitom vycházela přímo z Ústavní listiny, konkrétně z § 68, který stanovuje povinnost kontrasignace u všech úkonů prezidenta, které mají charakter moci vládní či výkonné, jakožto podmínku jejich platnosti¹⁰³.

Na rozdíl od Prozatímní ústavy pamatovala Ústavní listina na různé typy smluv a určovala ty, u kterých byl ještě před ratifikací prezidentem nutný souhlas Národního shromáždění¹⁰⁴. Ústavní listina už ovšem neobsahovala, „*s výjimkou souhlasu ke smlouvám, jimiž se měnilo státní území, kde tento souhlas měl formu ústavního zákona, přesná procesní pravidla, jakým způsobem mělo Národní shromáždění vyslovovat souhlas s mezinárodními smlouvami*“¹⁰⁵. V případě mezinárodní smluv měnících státní území se tedy vyžadoval souhlas Národního shromáždění ve formě ústavního zákona, který musel být, jako kterýkoliv jiný ústavní zákon, schválen třípětinovou většinou všech členů každé komory. V ostatních případech se postupovalo tak, že příslušná mezinárodní smlouva byla předložena k projednání oběma komorám Národního shromáždění (tzn. Poslanecké sněmovně i Senátu) zároveň a obě komory také musely s danou mezinárodní smlouvou vyjádřit souhlas.

---

¹⁰⁰ § 64 Ústavní listiny z roku 1920

¹⁰¹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 91

¹⁰² Stojí za povšimnutí, že právě z důvodu tehdejších nejasností kolem mezinárodněprávní subjektivity Vatikánu, konkordát s Vatikánem v roce 1927 nesjednával prezident republiky.

¹⁰³ Srov. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 92

¹⁰⁴ Jednalo se opět především o některé smlouvy obchodní, smlouvy vojenské a smlouvy měnící státní území.

¹⁰⁵ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 95

Za zmínku určitě stojí také další institut, který s tématem mezinárodních smluv souvisí, a to institut tzv. prozatímní platnosti smluv¹⁰⁶. Tento institut, zakotvený v zákoně č. 637/1919 Sb. z. a n. se využíval hlavně v oblasti mezinárodního obchodu, když bylo nutno rychle reagovat na hospodářské problémy. Na základě zmiňovaného zákona mohla vláda dočasně v případě potřeby regulovat zahraniční obchodní styky tím, že prozatímně uvedla v platnost nějakou obchodní smlouvu; jedinou podmínkou bylo, že vláda musela současně předat příslušnou smlouvu Národnímu shromáždění ke schválení a prezidentovi k ratifikaci. Tomuto institutu prozatímní platnosti smluv se posléze ještě dostalo určité obměny zákonem č. 158/1923 Sb. z. a n., který rovněž nahrazoval zmiňovaný zákon předchozí. Ještě je třeba dodat, že jelikož tento institut očividně zasahoval do ústavně založených kompetencí jak prezidenta, tak Národního shromáždění, vyvinula praxe určitý postup, snižující vzniklé napětí mezi jednotlivými orgány; v praxi byl tedy např. prezident žádán o vydání předběžného souhlasu s předmětnou mezinárodní smlouvou.

Nicméně přes všechno, co bylo doposud o Ústavní listině z roku 1920 řečeno, nelze opomenout skutečnost, že Ústavní listina přeci jen neobsahovala žádnou úpravu otázky přiznání účinku mezinárodních smluv ve vnitrostátním právu. Československý zákonodárce tuto mezeru v právní úpravě ovšem uchopil spíše jako výhodu pro sebe a vnitrostátní účinek tak „poskytoval“ pouze jím vybraným smlouvám. V praxi to vypadalo tak, že „*vkládá do různých obyčejných zákonů klauzule o přednostní aplikaci mezinárodních smluv před ustanovením zákona, jenž takovou klauzuli obsahoval*“¹⁰⁷.

S ohledem na výše zmíněná fakta lze shrnout a konstatovat, že praxe se tehdy poměrně jednoznačně přikláněla k doktríně dualismu¹⁰⁸.

2.1.2 Mezinárodní právo v československém právu v letech 1948 až 1989

Ani jedna z poúnorových ústav (tzn. Ústava z roku 1948 a Ústava z roku 1960) neobsahovala nějakou všeobecnou recepční normu, která by upravovala poměr

---

¹⁰⁶ srov. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 97

¹⁰⁷ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 461

¹⁰⁸ srov. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 461

práva československého a práva mezinárodního. Tyto ústavy naopak, jak poukazuje např. prof. Malenovský¹⁰⁹, mezinárodní prvek spíše ignorovali. Nicméně i přesto bylo zapotřebí problematiku vztahu mezinárodního práva a československého práva, hlavně pokud šlo o aplikaci mezinárodních smluv na území Československa, řešit.

V tomto směru tak dochází do určité míry k navázání na prvorepublikovou praxi speciálních zákonných recepčních, resp. odkazovacích, klauzulí, kterou poučovací zákonodárce navíc celkem šikovně využil k provádění své politiky.

Zprvé smlouvy, jejichž obsah se bezprostředně nedotýkal práv a povinností občanů (např. smlouvy o přátelství) byly považovány za problém státu jakožto subjektu mezinárodního práva a do vnitrostátního práva se netransformovaly.

Zadruhé zde byly smlouvy, které se nějakým způsobem dotýkaly práv a povinností osob a bylo tak nutno vyřešit, jak legislativně ošetřit, aby tuto skutečnost reflektovalo i vnitrostátní právo. Jelikož většina mezinárodních smluv výslovně sama nepožadovala změnu vnitrostátního právního řádu, stát sám vybíral, zdali a jakým způsobem zajistí naplňování mezinárodní smlouvy na svém území¹¹⁰.¹¹¹ V praxi tak byly mezinárodní smlouvy do československého právního řádu transformovány buď tzv. intimací, nebo pomocí zmiňovaných zákonných odkazovacích klauzulí.

Intimace často připadala v úvahu v případech, kdy se mezinárodní smlouva dotýkala pouze omezeného okruhu adresátů nebo se vztahovala jen k určité obchodní komoditě.¹¹² Proces intimace pak vypadal tak, že nadřízený státní orgán (standardně vláda) „*přikazoval podřízenému státnímu orgánu většinou ve formě interního normativního aktu, jak má provádět příslušnou mezinárodní smlouvu*“¹¹³.

Recepce pomocí odkazovací klauzule se používala za situace, kdy se mezinárodní smlouva dotýká práv a povinností osob v pravém slova smyslu. V dílčích zákonech se tak objevovaly věty typu „*ustanovení tohoto zákona se*

---

¹⁰⁹ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 462

¹¹⁰ Stát se tak pochopitelně vyhnul například smluvní ochraně lidských práv (srov. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 462).

¹¹¹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 117-118

¹¹² MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 118

¹¹³ tamtéž

*použije, nestanoví-li něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je ČSSR¹¹⁴ vázána*¹¹⁵.

Za povšimnutí stojí mimo jiné také způsob vyhlášení mezinárodních smluv. Vyhlášení mezinárodních smluv ve Sbírce zákonů totiž nebylo povinné, naopak mu byl přikládán význam spíše informativní a mezinárodní smlouvy se vyhlášovaly jen tehdy, bylo-li to považováno za nutné nebo účelné.¹¹⁶ Publikace tak byla v tomto období povětšinou prováděna skrze podzákoné vyhlášky ministerstva zahraničních věcí, které však nebyly „*považovány za normativní právní úkon, kterým by byla mezinárodní smlouva transformována do vnitrostátního právního řádu*“¹¹⁷.

Závěrem této podkapitoly už zbývá jen dodat, že se v období let 1948 až 1989 v Československu tedy uplatňovala poměrně silně dualistická doktrína, někdy nazývaná též jako tzv. socialistický dualismus¹¹⁸.

2.1.3 Mezinárodní právo v československém a českém právu v letech 1989 až do tzv. euronovely

2.1.3.1 Porevoluční vývoj do roku 1992

Počátek 90. let minulého století znamenal velkou revizi poměru mezinárodního a vnitrostátního práva, alespoň tedy pokud jde o problematiku základních lidských práv a svobod.

V únoru 1991 nabyl účinnosti zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod a který obsahoval v § 2 na dobové poměry revoluční recepční klauzuli: „*Mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, Českou a Slovenskou Federativní Republikou ratifikované a vyhlášené, jsou na jejím území obecně závazné a mají přednost před zákonem*“¹¹⁹. Za velký pokrok lze považovat především skutečnost, že se recepce odehrála v rovině ústavní.

Na druhou stranu je nutno připomenout, že zmiňovaná recepční klauzule se „*týkala pouze určité skupiny smluv, a to mezinárodních smluv o lidských právech a*

---

¹¹⁴ Československá socialistická republika

¹¹⁵ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 118

¹¹⁶ srov. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 120; MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 462

¹¹⁷ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 121

¹¹⁸ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 116

¹¹⁹ § 2 zákona č. 23/1991 Sb., s odkazem na MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 463

základních svobodách“¹²⁰. Nicméně právě tento krok dokazoval změnu československé politiky v problematice lidských práv, atributu typickém pro právní stát, a umožnil tak například poměrně rychlý vstup ČSFR¹²¹ do Rady Evropy.

2.1.3.2 *Ústava České republiky v letech 1993 až 2002*

Hned na začátku je nutno říci, že nová česká Ústava¹²², která je po několika novelizacích ostatně stále platná, resp. účinná, byla přijímána poměrně narychlo¹²³, což mělo samozřejmě na její výslednou podobu nepochybně vliv. Určité nedostatky se objevily právě v úpravě vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva, a to hlavně v souvislosti se snahou České republiky vstoupit do Evropské unie.¹²⁴

Ústava zejména neobsahovala žádné generální pravidlo, které by upravovalo poměr mezinárodního a vnitrostátního práva v celé jeho říši.¹²⁵ Zákodárce se rozhodl „v ústavní rovině přiznat bezprostřední účinky pouze úzce vymezené kategorii mezinárodních smluv“¹²⁶, a to mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách. Čl. 10 Ústavy tehdy konkrétně stanovil, že „ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem“¹²⁷. Zákodárce pamatoval i na zvláštní charakter těchto smluv, když dále stanovil, že mezinárodní smlouvy podle čl. 10 Ústavy musí ještě před ratifikací nejdříve schválit parlament, k čemuž je zapotřebí souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů¹²⁸.

---

¹²⁰ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 1141-142

¹²¹ Česká a Slovenská Federativní Republika

¹²² zákon č. 1/1993 Sb.

¹²³ Je třeba vzpomenout především následující právně-historické skutečnosti. Po volbách v červnu 1992 sílily slovenské snahy o osamostatnění; 17. července 1992 Slovenská národní rada přijala Deklaraci o svrchovanosti Slovenské republiky. Následovalo schválení Ústavy Slovenské republiky v září s tím, že účinnost byla stanovena již na 1. října 1992. Ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní republiky byl přijat koncem listopadu 1992, přičemž staré státoprávní uspořádání mělo zaniknout k 31. prosinci 1992. Na návrhu nové české ústavy se sice začalo pracovat prakticky bezprostředně po červnových volbách, avšak časové podmínky přesto nebyly zcela ideální. Nová česká Ústava byla nakonec schválena Českou národní radou dne 16. prosince 1992.

¹²⁴ Na druhou stranu je třeba vzít v úvahu i skutečnost, že zákonodárce byl pod tlakem potřeby rychle zajistit alespoň určité minimum, pokud jde o úpravu poměru vnitrostátního a mezinárodního práva.

¹²⁵ MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 462

¹²⁶ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 150

¹²⁷ čl. 10 Ústavy České republiky, ve znění před tzv. euronovelou

¹²⁸ čl. 39 odst. 4 Ústavy České republiky, ve znění před tzv. euronovelou

Praxe však ukázala značné nedostatky zmiňovaného recepčního ustanovení a problémy s jeho aplikací. Zaprvé výklad čl. 10 Ústavy, který explicitně zaručoval vnitrostátní účinky pouze jediné kategorii smluv (o lidských právech a základních svobodách) nutně vedl k polemice ohledně účinků ostatních druhů mezinárodních smluv¹²⁹. Zadruhé se vedl spor i o charakter aplikační přednosti, která byla poskytnuta mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách. Ačkoliv cílem zákonodárce bylo přiznání „přednosti před zákonem“, nikoli před „ústavními zákony“, k čemuž se kloní i celá řada odborníků¹³⁰, našli bychom mezi nimi i názor, že diskutovaným smlouvám byla přiznána dokonce síla ústavního zákona; takovýto výklad je ovšem ve zjevném rozporu s čl. 112 Ústavy, který taxativním způsobem vyjmenovává součásti ústavního pořádku České republiky a mezinárodní smlouvy jako takové v tomto ohledu vůbec nezmiňuje.

Recepční ustanovení čl. 10 Ústavy tak de facto navazovalo na dřívější dualistický přístup k mezinárodnímu právu.

2.2 Současný stav

2.2.1 Stručná charakteristika ústavního pořádku České republiky

Ústava je tradičně považována za základní zákon státu a představuje jakýsi pomyslný vrchol hierarchické pyramidové soustavy právních norem. Jinak tomu není ani v případě České republiky.

Samotná Ústava České republiky neboli zákon č. 1/1993 Sb. (dále jen „Ústava“ nebo „Ústava ČR“) operuje s pojmem „ústavní pořádek“ (srov. čl. 3 Ústavy¹³¹), avšak dále tento pojem nespécifikuje ani nedefinuje. Z čl. 112 Ústavy však lze odvodit, že tímto pojmem je míněn souhrn „*určitých ústavních zákonů a dalších Ústavou výslovně jmenovaných pramenů ústavního práva v úrovni nejvyšší právní síly*“¹³². Podle čl. 112 Ústavy tedy ústavní pořádek konkrétně tvoří: Ústava jakožto zák. č. 1/1993 Sb., Listina základních práv a svobod¹³³, ústavní zákony

¹²⁹ Srov. MALENOVSKÝ, Jiří, ref. 4, s. 465

¹³⁰ např. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 159

¹³¹ „*Součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod.*“ (Česká republika. Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 1993, č. č. 1, 001. V aktuálním znění.)

¹³² KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 160.

¹³³ zákon č. 2/1993 Sb.

přijaté podle této Ústavy, ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992.¹³⁴

S ohledem na výše zmíněné tedy může konstatovat, že česká Ústava je takzvaně polylegální, tzn., že ji tvoří více normativních aktů stejné právní síly.

Organizaci českého ústavního pořádku poměrně výstižně znázorňuje graf (obrázek), který je součástí příloh této práce (viz Příloha č. 1 v sekci Přílohy).

2.2.2 Ústava České republiky a právo mezinárodní

Vztah ústavního práva (v obecném slova smyslu) a práva mezinárodního je vztahem dvou suverénních právních systémů; na jedné straně stojí ústava jakožto vyjádření nejzákladnějších pravidel fungování určitého státu, na straně druhé pak právo mezinárodní, představující regulaci koexistence států navzájem.¹³⁵

Avšak „i přes skutečnost, že tyto systémy v určitém smyslu existují vedle sebe“¹³⁶, můžeme říci, že mezinárodní právo je vůči právu ústavnímu v jakési pozici „nadřazenosti“. O jaký stupeň nadřazenosti se bude konkrétně jednat, záleží zejména na způsobu, jakým normy ústavního práva (resp. vnitrostátního práva obecně) garantují dodržování závazků plynoucích pro stát z práva mezinárodního.

2.2.2.1 Novela Ústavy zákonem č. 395/2001 Sb. neboli tzv. euronovela Ústavy

Původní text Ústavy ČR, jak bylo popsáno výše, obsahoval poměrně nedokonalou úpravu vztahu českého vnitrostátního práva a práva mezinárodního. Kromě toho navíc Ústava ČR nebyla ani „textově „připravena“ zejména na konstitutivní možnost vstupu do mezinárodních asociací typu Evropské unie“¹³⁷, o který ovšem Česká republika usilovala.

Právě i s ohledem na úsilí České republiky o přidružení k Evropské unii Parlament nakonec schválil novelu Ústavy, konkrétně ústavní zákon č. 395/2001 Sb., který obecně vstoupil do povědomí jako tzv. euronovela Ústavy.

---

¹³⁴ srov. čl. 112 Ústavy ČR

¹³⁵ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 84.

¹³⁶ tamtéž

¹³⁷ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 173.

Euronovela přinesla novou úpravu hned v několika směrech, zejména se jedná o:

- i) obecné uznání povinnosti České republiky dodržovat závazky plynoucí pro ni z mezinárodního práva;
- ii) celkové řešení problematiky postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu;
- iii) možnost přenesení výkonu některých pravomocí státu na mezinárodní organizaci (nebo jinou instituci).¹³⁸

O konkrétních změnách, které euronovela přinesla, resp. o současné podobě úpravy vázanosti České republiky mezinárodním právem v ústavní rovině bude pojednáno v následujících odstavcích.

2.2.2.2 Obecné uznání povinnosti České republiky dodržovat závazky plynoucí pro ni z mezinárodního práva

Euronovela Ústavy „*vůbec poprvé v naší ústavní historii*“¹³⁹ přinesla obecné ustanovení upravující dodržování závazků vyplývajících pro český stát z mezinárodního práva. Čl. 1 odst. 2 Ústavy konkrétně stanoví: „*Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva*“¹⁴⁰.

Závazky České republiky na poli mezinárodního práva se primárně bezpochyby myslí závazky vyplývající z mezinárodních smluv, kterými je Česká republika vázána.¹⁴¹ Avšak pojem „mezinárodní závazky“ je ve skutečnosti mnohem širší a vedle mezinárodních smluv pod něj můžeme podřadit i mezinárodní právo obyčejové a obecné právní zásady¹⁴²; právě v tom bývá spatřována ona revolučnost nového ustanovení.

V této souvislosti je však nutno poznamenat, že odborná veřejnost, a to jak konstitucionalisté, tak internacionalisté, ve velké většině¹⁴³ považují nové znění ustanovení spíše za politické a „lábivé“ (smím-li užít takovéhoho výrazu) a poukazují

---

¹³⁸ Srov. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 175

¹³⁹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 175

¹⁴⁰ Česká republika. Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 1993, č. č. 1, 001. V aktuálním znění. Čl. 1 odst. 2.

¹⁴¹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 175

¹⁴² Srov. KLÍMA, Karel. Článek 1. KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 48.

¹⁴³ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 178

na skutečnost, že ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy ve skutečnosti žádnou reálnou změnu nepřineslo, neboť ani nové znění diskutovaného ustanovení de facto neznamena přímou inkorporaci pramenů práva mezinárodního do českého právního řádu.

2.2.2.3 *Mezinárodní smlouvy ve smyslu čl. 10 Ústavy*

„Čl. 10 Ústavy ČR je základním ustanovením ústavního řešení vztahu mezinárodního a českého vnitrostátního práva“¹⁴⁴ a euronovelou se mu dostalo prakticky zcela nového znění.

Původní znění čl. 10 Ústavy se týkalo pouze mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách (viz výše), tedy jen určité kategorie mezinárodních smluv a jen úzké oblasti působnosti mezinárodního práva.

Nejzásadnější změnou nového znění čl. 10 Ústavy je tedy generální inkorporační klauzule¹⁴⁵, vztahující se na všechny mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. Jinými slovy - čl. 10 Ústavy tedy nově za součást právního řádu považuje všechny smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. Tato změna zároveň posiluje monistický přístup českého právního řádu vůči právu mezinárodnímu, neboť až do zmiňované novelizace se monistický přístup uplatňoval pouze ve vztahu k mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách a k ostatním kategoriím smluv se přistupovalo dualisticky¹⁴⁶.

V návaznosti na čl. 10 Ústava dále v čl. 49 vymezuje okruh mezinárodních smluv, k jejichž ratifikaci je vyžadován souhlas Parlamentu, tzn. obou jeho komor; jedná se mezinárodní smlouvy:

- které upravují práva a povinnosti osob;
- spojenecké, mírové a ostatní politické;
- z nichž vzniká České republice členství v mezinárodní organizaci;
- hospodářské všeobecné povahy;
- o dalších věcech, jejichž úprava je vyhrazena zákonu.¹⁴⁷

¹⁴⁴ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 120.

¹⁴⁵ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 122.

¹⁴⁶ Srov. ¹⁴⁶ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 178; KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 122.

¹⁴⁷ srov. čl. 49 Ústavy

V podstatě bychom pod tuto kategorii smluv, ve smyslu nutnosti schválení Parlamentem, mohli podřadit i smlouvy o přenosu některých pravomocí orgánů České republiky na mezinárodní organizaci nebo instituci, tzn. smlouvy podle čl. 10a Ústavy.¹⁴⁸ Sám zákonodárce však tuto kategorii smluv upravil speciálním ustanovením, a tak těmto smlouvám bude i v této diplomové práci věnována samostatná kapitola (viz níže).

Za pozornost dále stojí také způsob, jakým čl. 10 Ústavy stanovuje právní sílu a aplikační přednost těchto mezinárodních smluv. V tomto směru zvolil zákonodárce poměrně elegantní řešení, když stanovil, že *„mezinárodní smlouva, která je ve smyslu čl. 10 Ústavy ČR součástí právního řádu, se použije tehdy, stanoví-li něco jiného než zákon“*^{149, 150}.

Na aplikační přednost mezinárodních smluv podle čl. 10 Ústavy navazuje ještě čl. 95 odst. 1 Ústavy, který stanoví *„vázanost soudců jak zákonem, tak těmito mezinárodními smlouvami, přičemž soudce v případě zjištění rozporu zákona s mezinárodní smlouvou“*¹⁵¹ by měl aplikovat ustanovení mezinárodní smlouvy (srov. čl. 95 odst. 1 Ústavy). Soudce je navíc Ústavou výslovně zmocněn (opět srov. čl. 95 odst. 1 Ústavy) k posouzení souladu takové mezinárodní smlouvy nejen se zákonem, ale i s jiným právním předpisem.

Zákonodárcem zamýšlená koncepce úpravy obsažená v čl. 10 Ústavy ovšem byla v minulosti poněkud narušena nálezem Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01¹⁵², ve kterém se Ústavní soud vyjádřil v tom smyslu, že euronovelou došlo ke snížení *„již dosažené úrovně procedurální ochrany základních práv a svobod, neboť podle novelizovaného znění Ústavy (na rozdíl od předchozí úpravy) by nebylo možné, aby byl Ústavním soudem zrušen zákon pro rozpor s mezinárodní smlouvou o lidských právech“*¹⁵³; případný rozpor by musel být řešen obecným soudem v rámci posouzení aplikační přednosti, a to samozřejmě v každém případě individuálně. Ústavní soud tedy euronovelu alespoň v této části považoval ve své podstatě za

¹⁴⁸ Srov. KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 174.

¹⁴⁹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 185

¹⁵⁰ srov. čl. 10 Ústavy

¹⁵¹ KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 174.

¹⁵² publikován pod č. 403/2002 Sb.

¹⁵³ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 122.

protiústavní, avšak jelikož se jednalo o ústavní zákon, zrušit ji nemohl. Nastalou situaci vyřešil Ústavní soud nakonec zaujetím stanoviska, že „*dojde-li soudce obecného soudu k závěru, že zákon je v rozporu s mezinárodní smlouvou o lidských právech, nebude tuto situaci řešit aplikační předností, ale předloží otázku k posouzení Ústavnímu soudu, který si posuzování těchto konfliktů vyhradil*“¹⁵⁴.

2.2.2.4 Mezinárodní smlouvy ve smyslu čl. 10a Ústavy

Ustanovení čl. 10a vytváří zvláštní, dříve v našem právu neznámou, kategorii mezinárodních smluv, umožňující přenos některých pravomocí státu a jeho orgánů na mezinárodní organizaci nebo instituci. Důvodem „*pro vtělení čl. 10a do textu Ústavy*“¹⁵⁵ byla samozřejmě potřeba reakce soudobou mezinárodní situaci, přičemž primární motivací k jeho přijetí byl bezpochyby zamýšlený vstup České republiky do Evropské unie. I přesto je však znění čl. 10a Ústavy formulováno poměrně obecně, čímž zákonodárce vlastně otevřel cestu pro další budoucí přenos vybraných pravomocí České republiky na některou další mezinárodní organizaci nebo instituci.

Zákonodárce zohlednil speciální povahu smluv podle čl. 10a Ústavy také tím, že k souhlasu s jejich ratifikací požaduje souhlas třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů (srov. čl. 39 odst. 4 Ústavy); tzn. stejné kvorum jako v případě schvalování ústavních zákonů.

Pokud jde o aplikační přednost smluv podle čl. 10a Ústavy, tak lze konstatovat, že i tyto mezinárodní smlouvy (tzn. smlouvy podle čl. 10a Ústavy) „*budou spadat do obecného režimu článku 10 Ústavy ČR, tedy že budou součástí právního řádu a bude jim přiznána aplikační přednost před zákonem*“¹⁵⁶.

Na úpravu obsaženou v čl. 10a navazuje ještě úprava obsažená v čl. 10b Ústavy, ukládající Vládě informační povinnost vůči Parlamentu právě v otázkách „*souvisejících se závazky vyplývajícími z členství České republiky v mezinárodní organizaci nebo instituci uvedené v čl. 10a*“¹⁵⁷. V tomto případě je však návaznost na členství České republiky v Evropské unii více než zřejmá.

---

¹⁵⁴ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 123.

¹⁵⁵ KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 142.

¹⁵⁶ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 192

¹⁵⁷ tamtéž

2.2.3 Význam a role prezidenta republiky v kontextu řešení vztahu českého práva a mezinárodního práva

Prezident republiky je tradičně považován Ústavou i doktrínou za hlavu státu, zastupující stát navenek. Jinými slovy: prezidentovi přísluší obecné reprezentativní zastupování státu v mezinárodních vztazích¹⁵⁸.

Z hlediska mezinárodního práva jsou důležitá především ustanovení čl. 63 odst. 1 písm. a), b), d) a e) Ústavy ČR. Pro řešení vztahu českého práva a mezinárodního je obzvláště významné ustanovení písm. b), které stanoví: Prezident republiky „*sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy*“¹⁵⁹. Je však třeba dodat, že z pouhé mezinárodně projevené vůle prezidenta nevznikají České republice ještě žádné závazky; jednak jsou mnohé projevy prezidenta spíše reprezentativního charakteru, jednak jsou jeho jiné závažnější projevy vůle a jejich závaznost vázány na splnění celé řady dalších podmínek, definovaných českým vnitrostátním právem (např. kontrasignací člena vlády).

2.2.4 Význam a role vlády v kontextu řešení vztahu českého práva a mezinárodního práva

Vláda je vrcholným orgánem moci výkonné¹⁶⁰ a částečně právě proto také hraje stěžejní roli v otázce mezinárodních a mezinárodněprávních vztahů.

Ačkoliv Ústava při sjednávání mezinárodních smluv přiznává zásadní postavení především prezidentu republiky, v praxi „*se prezident republiky na sjednávání mezinárodních smluv zásadním způsobem nepodílí*“¹⁶¹ a tato úloha připadá skrze prezidentovo zmocnění zejména vládě.

Na relativně zaběhnutou praxi reaguje také právní úprava sjednávání mezinárodních smluv. Tato problematika je samozřejmě v obecné rovině upravena již Ústavou (viz výše), obzvláště pokud jde o otázku ratifikace, stanovení působnosti, zakotvení určitých kontrolních mechanismů apod. Na tuto obecnou právní úpravu

---

¹⁵⁸ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 422

¹⁵⁹ Česká republika. Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 1993, č. 1, 001. V aktuálním znění. Čl. 63 odst. 1 písm. b).

¹⁶⁰ srov. 67odst. 1 Ústavy

¹⁶¹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 422

navazuje celá řada interních právních aktů vlády, přijímaných ve formě usnesení (vlády).¹⁶²

Za zmínku stojí především Směrnice vlády ze dne 11. února 2004, upravující postup sjednávání, vnitrostátního projednávání, provádění a ukončení platnosti mezinárodních smluv. Tato směrnice mimo jiné například rozlišuje tři kategorie mezinárodních smluv – prezidentské, vládní a rezortní. V případě prezidentských smluv se de facto jedná o smlouvy upravené čl. 10a a čl. 49 Ústavy. Za vládní smlouvu označuje směrnice „*takovou mezinárodní smlouvu, která nepodléhá ratifikaci a nevyžaduje souhlas Parlamentu, jejíž sjednávání a schvalování přenesl prezident republiky na vládu a která upravuje otázky přesahující rámec působnosti ministerstva či jiného ústředního orgánu státní správy, jehož řízením je člen vlády pověřen*“¹⁶³. Definice rezortních smluv je obdobná, s tím rozdílem, že nepřesahují, rámec působnosti příslušného ministerstva.

2.2.5 Ratifikace mezinárodních smluv

Ratifikací mezinárodních smluv je chápáno formální a slavnostní stvrzení již sjednané a podepsané smlouvy. Oprávněným orgánem k ratifikaci bývá zpravidla hlava či zákonodárny sbor.¹⁶⁴

Podle čl. 63 odst. 1 písm. b) Ústavy ratifikuje mezinárodní smlouvy prezident republiky. Jedná se o jeho výsadní oprávnění, které nelze přenést na jinou osobu či orgán. Pouze ve výjimečných a Ústavou v čl. 66 taxativně vyjmenovaných případech může mezinárodní smlouvou jménem České republiky ratifikovat předseda vlády¹⁶⁵.

2.2.6 Kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavním pořádkem České republiky

2.2.6.1 Preventivní kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavním pořádkem České republiky

Euronovelou došlo také k novelizaci čl. 87 Ústavy upravujícího rozhodování Ústavního soudu České republiky ohledně souladu mezinárodních smluv

¹⁶² MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 441

¹⁶³ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 447

¹⁶⁴ Srov. KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 174.

¹⁶⁵ srov. čl. 66 Ústavy

podle čl. 10a a čl. 49 Ústavy s ústavním pořádkem České republiky, a to ještě před jejich ratifikací.^{166, 167}

Cílem této úpravy je „vytvořit alespoň minimální předpoklad pro to, aby mezinárodní smlouvy, které budou na základě Ústavy ČR inkorporovány do právního řádu České republiky, byly posléze také vnitrostátně aplikovatelné“¹⁶⁸, a aby tak Česká republika mohla, alespoň teoreticky, dostát svým závazkům plynoucím z mezinárodního práva.

Samotná úprava řízení o kontrole souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem je obsažena v zákoně o Ústavním soudu¹⁶⁹, konkrétně v § 71a až 71e.

Návrh na posouzení souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem jsou podle tohoto zákona oprávněni podat prezident republiky, skupina minimálně 41 poslanců nebo 17 senátorů, popř. celá jedna komora Parlamentu¹⁷⁰. Účastníky řízení jsou však vždy prezident, Parlament a vláda.

Při rozhodování Ústavní soud posuzuje obsah dané diskutované smlouvy, resp. soulad jejího obsahu, s českým ústavním pořádkem. Po přezkumu dospěje buď k závěru, že mezinárodní smlouva je v rozporu s ústavním pořádkem, nebo naopak že v rozporu s ústavním pořádkem není; v obou případech vysloví svůj závěr nálezem. V případě, že Ústavní soud rozhodne, že mezinárodní smlouva je v rozporu s ústavním pořádkem, brání tento nález její ratifikaci, a to až do doby odstranění kritizovaného nesouladu.

Řízení o preventivním přezkumu souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem je v České republice alespoň prozatím jevem spíše ojedinělým.¹⁷¹ Jediným takovýmto řízením, které před Ústavním soudem proběhlo od začátku do konce, byl návrh Senátu na posouzení souladu Lisabonské smlouvy s českým ústavním pořádkem.

---

¹⁶⁶ Srov. KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 696.; MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 481.

¹⁶⁷ Před novelizací byl přezkum koncipován jako „následný“, tzn. prováděný až poté, co byl diskutovaný právní předpis přijat a stal se pramenem práva.

¹⁶⁸ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 481

¹⁶⁹ zákon č. 182/1993 Sb.

¹⁷⁰ srov. čl. 71a zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

¹⁷¹ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 488

2.2.6.2   *Kontrola souladu mezinárodních smluv s ústavním pořádkem České republiky a překážka rei iudicatae*

Již zmiňovaný návrh Senátu na posouzení souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem České republiky měl za následek mimo jiné další stěžejní rozhodnutí Ústavního soudu.

V případě posouzení souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem Ústavní soud rozhodl, že Lisabonská smlouva je v souladu s českým ústavním pořádkem; vzápětí však následoval další návrh na posouzení souladu Lisabonské smlouvy s ústavním pořádkem, tentokrát podaný skupinou senátorů a koncipovaný o něco širším způsobem. Ústavní soud se tak dostal do pozice, kdy se musel vypořádat s možnou překážkou věci již rozhodnuté, tedy *rei iudicatae*.

Ústavní soud se s tímto problémem nakonec vypořádal následovně: „*Ústavní soud je ústavním orgánem nadaným podle čl. 89 odst. 2 Ústavy pravomocí autoritativně a s konečnou platností vykládat ustanovení ústavního pořádku, nikoliv místem pro nekončící polemiky, o které se snaží někteří účastníci. Vykonatelný náleží Ústavního soudu je závazný pro všechny orgány i osoby (čl. 89 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb.), a tedy - jak se ostatně rozumí samo sebou - je závazný i pro samotný Ústavní soud. V důsledku toho pro jakékoli další řízení před ním, v němž by mělo být (byť odchylným způsobem) rozhodováno znovu, představuje v tomto smyslu nepominutelnou procesní překážku rei iudicatae.*“¹⁷²

---

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/09

3. KOMPARACE SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU

Cílem této kapitoly je alespoň ve stručnosti nastínit, jak se s řešením poměru práva vnitrostátního a práva mezinárodního vypořádávají jiné státy než je Česká republika. Kritéria výběru byla různá, vedená snahou podat co nejširší pohled v kontextu různých právních řádů a systémů. Výběr Slovenské republiky navíc reflektuje také s Českou republikou z velké části společný historický a státoprávní vývoj ve 20. st. a přetrvávající blízkost obou států i v současnosti.

3.1 Slovenská republika

Počátky ústavního vývoje Slovenské republiky jsou úzce spjaty s ústavním vývojem České republiky. Oba státy v roce 1918 vytvořily jeden společný stát – Československo; a v rámci tohoto společného státu, třebaže s určitými odlukami a dalšími státoprávními změnami, spolu koexistovali až do roku 1992, resp. 1993, kdy došlo ke vzniku dvou samostatných států – České republiky a Slovenské republiky.

Ústavněprávní vývoj Československa byl ale již popsán výše, v kapitole pojednávající o způsobu řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva v ústavním zřízení České republiky. Nebudu se zde tedy již opakovat, jen připomenu, že Ústava Slovenské republiky byla schválena již v září 1992, přičemž její účinnost byla stanovena na 1. října 1992.

3.1.1 Ústava Slovenské republiky do novelizace ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z.

Slovenský ústavní vývoj po roce 1992, pokud jde o způsob řešení vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva, se dá principiálně rozdělit (podobně jako ten český na období před euronovelou a období po euronovele) na éru před ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z. a na dobu po novelizaci slovenské ústavy tímto zákonem. A to zdaleka není jediná podobnost s bývalou českou právní úpravou.

„Ústava Slovenské republiky¹⁷³ ve svém původním znění z roku 1992 se totiž vyhnula přímé odpovědi na otázku vztahu vnitrostátního práva a

---

¹⁷³ neboli zákon č. 460/1992 Zb.

mezinárodního práva“¹⁷⁴ formou nějaké generální klauzule a v čl. 11 upravovala postavení (obdobně jako tehdejší znění české Ústavy) pouze vybrané kategorie mezinárodní smluv. Podle čl. 11 slovenské Ústavy tak přednost před slovenskými zákony měly ty mezinárodní smlouvy, které splnily následující podmínky – zaprvé týkaly se lidských práv a základních svobod; zadruhé byly ratifikovány a řádně vyhlášeny; zatřetí garantovaly větší rozsah základních práv a svobod než slovenské právo.

Praxe ukázala, že formulace tohoto článku Ústavy, i v kontextu s ostatními ustanoveními Ústavy, nebyla příliš vydařená a úspěšná. Sporných otázek existovalo hned několik. Kromě nedostatečné generální úpravy postavení mezinárodních smluv ve slovenském právním řádu se jednalo mimo jiné např. o použitou formulaci, že zmiňované mezinárodní smlouvy mají „přednost před zákony“; až do výkladu poskytnutého Ústavním soudem Slovenské republiky tak nebylo jasné, zdali pod takto vágní formulaci spadají jen „obyčejné“ parlamentní zákony, anebo i zákony ústavní¹⁷⁵.

Vstup do Evropské unie a s tím související nutné přizpůsobení vnitrostátního právního řádu tak byly vhodnou příležitostí (opět podobně jako v České republice) k revizi úpravy řešení vztahu vnitrostátního (slovenského) práva a práva mezinárodního.

3.1.2 Současná úprava neboli Ústava Slovenské republiky ve znění novely ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z.

K zásadním změnám v úpravě vztahu mezinárodního práva a slovenského práva došlo ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z., přijatým (jak již bylo řečeno) v souvislosti se vstupem Slovenské republiky do Evropské unie a nutností harmonizace slovenského právního řádu s právem unijním.

Tento ústavní zákon měnil a doplňoval původní slovenskou Ústavu (zák. č. 460/1992 Zb.) hned v několika směrech. V první řadě došlo ke zrušení zmiňovaného

---

¹⁷⁴ BALOG, Boris. Medzinárodné zmluvy v Ústavnom Systéme Slovenskej Republiky. In: *Dny práva – 2009 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_smlouvy/Balog_Boris__13_92_.pdf. s. 565

¹⁷⁵ slovenský Ústavní soud tehdy judikoval, že mezinárodní smlouvy týkající se lidských práv a základních svobod mají přednost pouze před „obyčejnými“ zákony, ústavním zákonům nadřazeny nejsou

čl. 11, který původně upravoval postavení vybrané kategorie mezinárodních smluv ve slovenském právním řádu, a nahradil ho zcela nový odstavec 2 článku 1 slovenské Ústavy, ve kterém Slovenská republika deklaruje uznávání a dodržování jednak všech mezinárodních smluv, kterými je vázána, taktéž svých ostatních mezinárodních závazků a v neposlední řadě rovněž obecných pravidel mezinárodního práva.¹⁷⁶

Samotnému řešení postavení mezinárodních smluv v ústavním systému Slovenské republiky a slovenském právním řádu obecně se nově dostalo úpravy v čl. 7 slovenské Ústavy. Odst. 4 tohoto článku taxativním způsobem vyjmenovává druhy smluv, před jejichž ratifikací se vyžaduje ještě souhlas slovenské Národní rady¹⁷⁷. V odst. 5 pak najdeme výčet těch mezinárodních smluv, kterým slovenská Ústava propůjčuje přednost před zákonem¹⁷⁸. Druhově se jedná o mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách; mezinárodní smlouvy, k jejichž vnitrostátní vykonatelnosti je třeba zákona; a mezinárodní smlouvy, které přímo zakládají práva a povinnosti osob. Všechny tyto tři kategorie smluv ovšem musí současně splnit ještě další dvě, resp. tři, podmínky – musí být ratifikovány a následně také vyhlášené předepsaným způsobem.; jelikož tyto smlouvy spadají obecně také pod odst. 4, je k jejich ratifikaci třeba souhlasu Národní rady Slovenské republiky. Kromě toho má diskutovaný čl. 7 také dopad na vázanost soudců obecných soudů právními předpisy – podle čl. 144 odst. 1 slovenské Ústavy, jsou slovenští soudci vázáni nejen Ústavou Slovenské republiky a zákony (obecnými i ústavními), ale právě také mezinárodními smlouvami podle čl. 7 slovenské Ústavy¹⁷⁹.

S ohledem na výše zmíněná fakta lze konstatovat, že nová úprava, obsažená v čl. 7 slovenské Ústavy, prolomila původní silně dualistickou koncepci slovenské Ústavy.¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ Srov. DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky: komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.* 1. vyd. Šamorín: Heuréka, 2001. ISBN 80-968-5670-7. s. 18.; BALOG, Boris, ref. 174, s. 567-568.

¹⁷⁷ Jedná se jmenovitě o mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách; mezinárodní politické smlouvy; vojenské mezinárodní smlouvy; obecné mezinárodní hospodářské smlouvy; mezinárodní smlouvy, z nichž vzniká Slovenské republice členství v mezinárodních organizacích; mezinárodní smlouvy, které přímo zakládají práva a povinnosti fyzických a právnických osob; mezinárodní smlouvy, k jejichž vnitrostátní vykonatelnosti je třeba zákona.

¹⁷⁸ Tímto zákonodárce myslel pouze „obyčejný“ zákon, nikoli zákony ústavní. (srov. BALOG, Boris, ref. 174, s. 574)

¹⁷⁹ resp. podle čl. 7 odst. 2 a 5 slovenské Ústavy

¹⁸⁰ BALOG, Boris, ref. 174, s. 572.

Dále je třeba zmínit, že novelizací ústavním zákonem č. 90/2001 Z. z. byl do slovenské Ústavy včleněn také čl. 125a, jenž přiznává slovenskému Ústavnímu soudu pravomoc rozhodovat o souladu sjednané mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem Slovenské republiky.

Pokud jde o řešení vztahu mezinárodního a slovenského práva v Ústavě Slovenské republiky, nesmím opomenout ještě ustanovení čl. 154c odst. 1 slovenské Ústavy. Toto ustanovení přiznává ratifikovaným a řádně vyhlášeným mezinárodním smlouvám o lidských právech a základních svobodách, uzavřeným ještě v době před účinností Ústavy Slovenské republiky, přednost před zákonem, a to za podmínky, že zabezpečují větší rozsah práv a svobod než slovenský právní řád. Jedná se tedy převážně o tu skupiny mezinárodních smluv, kde Slovenská republika vystupuje jako právní nástupce Československa. Rozdíl mezi mezinárodními smlouvami podle čl. 7 odst. 5 slovenské Ústavy a podle čl. 154c odst. 1 slovenské Ústavy spočívá v tom, který státní orgán Slovenské republiky bude rozhodovat o přednosti dané mezinárodní smlouvy před zákonem.¹⁸¹ V případě smluv podle čl. 7 odst. 5 bude o přímém účinku těchto smluv rozhodovat slovenská Národní rada, zatímco v případě smluv podle čl. 154c náleží tato pravomoc slovenským soudům.¹⁸²

3.2 Velká Británie

Velká Británie¹⁸³ je známá nejen svou „nepsanou“, resp. nekodifikovanou, ústavou, ale také svým silně dualistickým přístupem k mezinárodnímu právu a jeho aplikaci ve vnitrostátním právním řádu. Jak bude ovšem v následujících odstavcích podrobněji popsáno, tato teze ovšem není zcela přesná – britská praxe vychází z přísně dualistického pojetí pouze v případě mezinárodních smluv, avšak v případě mezinárodního obyčeje vychází z přístupu monistického.¹⁸⁴

---

¹⁸¹ BALOG, Boris, ref. 174, s. 575

¹⁸² tamtéž

¹⁸³ míněno ve smyslu Spojeného království Velké Británie a Severního Irska

¹⁸⁴ BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 4., přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011. s. 407.

3.2.1 Postavení mezinárodního obyčej v britském právním systému

Velkou Británii řadíme, na rozdíl od České či Slovenské republiky, do anglosaského¹⁸⁵ právního systému. Pro anglosaskou právní kulturu obecně je typické, že tradičně považuje zásady mezinárodního obyčejového práva za součást vnitrostátního obyčejového práva, a tudíž i za součást vnitrostátního právního řádu.¹⁸⁶ Tuto skutečnost reflektuje i současná britská praxe, neboť (mezinárodní) obyčejové právo se „*skutečně stává přímo součástí vnitrostátního britského (pozn. autorky) právního řádu*“¹⁸⁷. Jedná se vlastně o tzv. doktrínu inkorporace¹⁸⁸, jejíž kořeny sahají až do 18. stol., mající v tomto případě původ v diplomatickém právu a diplomatických vztazích tehdejší doby.

Jen pro pořádek připomínám, že aby byl právní obyčej v obecném slova smyslu považován za pramen práva, musí splňovat čtyři základní předpoklady – relativně určitý a ustálený obsah (i), dlouhodobé faktické dodržování určitého pravidla chování větším počtem subjektů – tzv. *usus longaevus* (ii), přesvědčení těchto subjektů o závaznosti a nutnosti dodržování tohoto chování – tzv. *opinio necessitatis* (iii) a aplikace, popř. i vynucení dodržování, státními orgány (iv). Všechny tyto znaky, třebaže s drobnými, avšak převážně jazykovými úpravami, platí i pro vznik mezinárodněprávního obyčej.

Kromě shora vyjmenovaných náležitostí právního obyčej se v případě britského právního systému stává právní obyčej součástí právního řádu za splnění jediné podmínky, a to že není v přímém rozporu s nějakým jiným britským zákonem.

Na druhou stranu skutečnost, že mezinárodní obyčej se stávají přímo součástí britského právního řádu bez nutnosti jakékoliv transformace, podle názoru některých britských soudců ještě nezakládá bezvýhradnou povinnost národních soudů poskytovat ochranu právům, které z těchto mezinárodněprávních obyčejů vyplývají.¹⁸⁹ Jinými slovy, jak minulá, tak i současná britská soudní rozhodovací praxe se ne zcela ztotožňuje s doktrínou inkorporace a mezinárodněprávní obyčej

---

¹⁸⁵ také nazývaného angloamerickým právním systémem

¹⁸⁶ BLAHOŽ, J., BALÁŠ, V., KLÍMA, K., ref. 184, s. 415

¹⁸⁷ *tamtéž*

¹⁸⁸ DIXON, Martin, ref. 13, s. 104

¹⁸⁹ *tamtéž*

tudíž považují spíše za jeden z pramenů britského práva, než za automatickou součást britského právního systému.¹⁹⁰

3.2.2 Postavení mezinárodních smluv v britském právním systému

Zatímco mezinárodněprávní obyčej se tedy stává součástí vnitrostátního právního řádu přímo, aby sjednané mezinárodní smlouvy mohly ve vnitrostátním právu zakládat práva a povinnosti subjektů a aby mohly britské soudy řešit spory vzniklé na základě takto založených práv a povinností, musí být příslušné mezinárodní smlouvy do britského právního řádu nejprve transformovány skrze zákony parlamentu, což bylo ostatně již mnohokrát potvrzeno i britskými soudy¹⁹¹.

Tento silně dualistický přístup reflektuje britskou ústavní tradici, kdy sjednávání smluv patří mezi výsady panovníka, avšak zároveň musí být splněn požadavek, že sjednaná mezinárodní smlouva nemění povahu individuálních práv garantovaných *common law* a britskými zákony¹⁹². Výjimku tvoří pouze mezinárodní smlouvy válečné.

Samotný proces transformace obvykle může mít jednou ze tří základních podob.¹⁹³ První způsob transformace probíhá tak, že text celé (nebo jen části) smlouvy je v nezměněné podobě připojen k textu samotného recepčního zákona. Ustanovení smlouvy tak získávají stejnou právní sílu jako jiné britské zákony. V případě potřeby navíc ten samý recepční zákon může obsahovat i ustanovení měnící v nezbytném rozsahu právo domácí.

Druhou možností je recepční zákon obecnější povahy, týkající se typicky určité kategorie smluv, s rozsahem působnosti i na budoucí smlouvy, díky němuž není třeba pokaždé přijímat zvláštní recepční zákon, neboť již existující legislativa (primární i sekundární) je sama schopna recepci zajistit.

---

¹⁹⁰ DIXON, Martin, ref. 13, s. 104 (s odkazem na případ Regina v Jones z roku 2006)

¹⁹¹ jedná se např. o případy *Maclaine Watson v. Department of Trade and Industry* (1989), *J. H. Rayner (Mincing Lane) Ltd v Department of Trade and Industry* (1989), *Regina v Lyons* (2002), *Campaign for Nuclear Disarmament v Prime Minister* (2002), *A v Secretary of State for the Home Department* (2006).

¹⁹² srov DIXON, Martin, ref. 13, s. 97

¹⁹³ srov. AUST, Anthony, ref. 33, s. 76

Posledním způsobem je možnost transformace skrze zákon parlamentu, jenž zmocňuje k vydání sekundární legislativy panovníka¹⁹⁴.¹⁹⁵ V praxi může mít takový zákon dvojí podobu. V prvním případě se jedná o zmocnění k vydání sekundární legislativy, která přímo inkorporuje mezinárodní smlouvu do britského právního řádu. Nejčastěji se tak děje vydáním nařízení Královské rady, ke kterému je přímo připojeno znění smlouvy. Druhou možností je zmocnění k vydání takové sekundární legislativy, která neobsahuje přímo připojený text smlouvy, ale namísto toho formuluje závazky plynoucí ze smlouvy „vlastními slovy“. I v tomto případě dochází k vydání nařízení Královské rady, avšak na rozdíl od prvního případu se zde vyžaduje ještě schválení vydaného nařízení oběma komorami britského parlamentu.

V momentě, kdy je mezinárodní smlouva transformována, stává se prakticky plnohodnotnou součástí britského právního systému a je schopna zakládat práva a povinnosti subjektů britského práva.

3.2.3 Problém případného konfliktu mezi požadavky práva mezinárodního a práva vnitrostátního

Shora popsaný dualistický přístup Velké Británie k mezinárodnímu má mimo jiné zabránit právě případnému konfliktu mezi požadavky práva mezinárodního a práva vnitrostátního.¹⁹⁶ Avšak v reálné praxi tím tento problém samozřejmě zcela eliminován být nemůže. V případě střetu norem mezinárodního práva a britského práva tedy vyvstává otázka, jak daný konflikt řešit.

Striktně dualistický přístup nezbytně vede k závěru, že v případě přímého rozporu mezi právem britským a právem mezinárodním, má jednoznačnou přednost právo britské, resp. britské zákony. Nicméně v průběhu doby britské soudy ve své judikatuře vyvinuli určitá interpretační pravidla, která tento přísně dualistický postoj alespoň částečně zmírňují.¹⁹⁷ Pokud tedy v praxi dojde ke konfliktu mezinárodního a britského práva, bude soud nejdříve zkoumat, zda je jazyk příslušného recepčního zákona jednoznačný a nedvojsmyslný. Pokud je text zákona jednoznačný, upřednostní soud bez dalšího britské právní předpisy, přičemž Velká Británie

---

¹⁹⁴ pokud jde o osobu panovníka, je toto zmocnění ryze formálního charakteru

¹⁹⁵ srov. AUST, Anthony, ref. 33, s. 77

¹⁹⁶ srov. BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K., ref. 184, s. 407; SHAW, Malcolm N., ref. 36, s. 153

¹⁹⁷ srov. BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K., ref. 184, s. 417; SHAW, Malcolm N., ref. 36, s. 153; AUST, Anthony, ref. 33, s. 77

případně ponese následky za porušení svých mezinárodněprávních povinností. V opačném případě, tzn., když je znění recepčního zákona nejednoznačné, popř. dvojsmyslné, podrobí soud příslušnou mezinárodní smlouvu detailnějšímu zkoumání a bude se jí snažit interpretovat co možná nejvíc konformním způsobem s ostatním mezinárodněprávními závazky Velké Británie.¹⁹⁸

3.3 Islámské právo, právo islámských států a jejich vztah k tradičnímu mezinárodnímu právu

Cílem této kapitoly je poskytnout náhled, jak na pravidla a principy ovládající mezinárodní právo a mezinárodní vztahy pohlíží islámské právo, resp. islámský právní systém obecně. Islámské státy jsou bezpochyby plnohodnotnými členy mezinárodního společenství, jejichž vliv na poli mezinárodních vztahů a politiky není nezanedbatelný a dále roste. Význam islámského práva uznal dokonce samotný Mezinárodní soudní dvůr v Haagu (dále jen MSD),¹⁹⁹ a to v souladu s článkem 9 Statutu MSD, který stanoví: „*Při každé volbě mají volitelé na paměti, nejen že každá z osob, které mají být voleny, má mít potřebnou způsobilost, nýbrž i to, že ve sboru jako celku mají být zastoupeny hlavní formy civilizace a hlavní právní soustavy světa.*“²⁰⁰ Jedno z patnácti soudcovských míst je tak obsazováno „muslimským“²⁰¹ soudcům²⁰². MSD se při svém rozhodování na islámské právo také již několikrát odkázal. Jako příklad lze uvést názor soudce Ammouna ve věci vymezení hranic kontinentálního šelfu mezi Německem a Dánskem a mezi Německem a Nizozemskem z roku 1969, kdy se soudce Ammoun výslovně vyjádřil v tom smyslu, že MSD je povinen (mimo jiné podle článku 9 Statutu MSD) přihlížet kromě evropských právních tradic rovněž k právním tradicím asijským, africkým,

¹⁹⁸ AUST, Anthony, ref. 33, s. 77-78

¹⁹⁹ Srov. ARZT, Donna E. The Application of International Human Rights Law in Islamic States. *Human rights quarterly*. May 1990, Vol. 12, No. 2. ISSN 0275-0392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762377>. s. 210; LOMBARDI, Clark B. Islamic Law in the Jurisprudence of the International Court of Justice: An Analysis. *Chicago Journal of International Law*. 2007, No. 1, s. 85-118. ISSN 1529-0816. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1600218>.

²⁰⁰ ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Statut Mezinárodního soudního dvora*. Duben 1946. Článek 9.

²⁰¹ Srov. ARZT, Donna E. The Application of International Human Rights Law in Islamic States. *Human rights quarterly*. May 1990, Vol. 12, No. 2. ISSN 0275-0392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762377>. s. 210.

²⁰² v současnosti je toto místo obsazeno marockým soudcem Mohamedem Bennounaem

islámským právním principům atd.; obdobným způsobem se vyjádřil také soudce Weeramantry v případě sporu Slovenska a Maďarska ve věci soustavy vodní děl Gabčíkovo-Nagymaros.

Otázka řešení vztahu práva islámských zemí a mezinárodního práva je tak také jistě aktuální.

3.3.1 Charakteristika islámského práva a koncepce islámského státu

Islámskému právu se zde nechci věnovat detailně, neboť není hlavním předmětem této kapitoly, ani diplomové práce. Nicméně k pochopení vztahu islámského práva k ostatním právním systémům, včetně systému práva mezinárodního, je alespoň stručná charakteristika islámského práva a islámského právního systému nevyhnutelná.

3.3.1.1 Islámský právní systém, šaría, fiqh a islámské právo

Islámský právní systém obecně je historicky nejmladším právním systémem a vyznačuje se poměrně úzkým sepětím s islámským náboženstvím. Islámské právo se tradičně nazývá *šaría*. Jedná se o právo dané Bohem, nikoli přijaté parlamentem či jiným kompetentním zákonodárným sborem²⁰³. Hned na začátku je však třeba upozornit na důležitou skutečnost, a to že geografické rozšíření islámského práva není totožné s geografii islámských zemí²⁰⁴. Toto vyplývá z chápání samotného pojmu „práva“ - jestliže kontinentální a angloamerický právní systém pojímají právo jako „právo určitého státu“, islámské právo chápe právo ve smyslu „práva osob určitého náboženství“. Existují tedy národy, které sice přijaly islám jako (státní) náboženství, avšak nikoli jako „právo“. Zároveň ale také platí, že islámské právo se plně vztahuje na všechny muslimy, bez ohledu na to, kde žijí; ovšem v plné míře lze islámské právo samozřejmě uplatňovat jen na území islámských států, které islámské právo přijaly. Faktem na druhou stranu je, že „*islámské právo v současné době není v plném rozsahu uplatňováno v žádném z islámských států*“²⁰⁵.

Ačkoliv (jak již bylo napsáno v předchozím odstavci) *šaría* nemusí nutně být totožná s právem islámských států, zpravidla tvoří v různé míře jeho část a platí

---

²⁰³ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Pojetí islámského státu*. Plzeň, 2008. Rigorózní práce. Západočeská univerzita, Fakulta právnická. s. 6.

²⁰⁴ KNAPP, Viktor, ref. 2, s. 102

²⁰⁵ BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 9

vedle práva kodifikovaného. Dokladem jsou četné klauzule ústav arabských států, odkazující na *šaríu* či její principy jakožto na pramen zákonodárství.²⁰⁶

Šaría ovšem neřeší jen otázky právní; představuje spíše „*univerzální systém závazných pravidel chování muslima*“²⁰⁷, jakýsi „*souhrn božského řádu přikázaného lidstvu, neproměnný morální Zákon*“²⁰⁸. Jak poukazuje například prof. Knapp²⁰⁹, naši představě práva lépe odpovídá jiný islámský pojem, a to termín *fiqh*. *Fiqh* představuje soustavu pravidel lidského chování, vypracovanou islámskými učenici (tzv. *ulamá*);²¹⁰ jedná se tedy o dílo veskrze lidské, na rozdíl od *šaríy*, která je dílem Božím. Na druhou stranu jsou *šaría* a *fiqh* spolu pevně svázány. *Šaría* je jakožto dílo boží dílem dokonalým, z čehož vyplývá i její neměnnost; proto se v případě *fiqhu* jedná vlastně o výklad práva, resp. výklad pravidel *šaríy*, než vytváření (nového) práva v pravém slova smyslu.

3.3.1.2 *Prameny islámského práva*

Pro islámské právo je dále typické, že v něm neexistuje taxativní výčet jeho pramenů. Počet udávaných pramenů a míra jejich závaznosti se v podstatě liší podle jednotlivých učenců a právních škol.

Tradičně se setkáváme s dělením pramenů islámského práva na primární (hlavní) a sekundární (vedlejší). Mezi prameny primární řadíme Korán²¹¹, *Sunnu* (tj. výroky a zvyklosti z dob Proroka Muhammada, popř. jeho následovníků, které Muhammad sám vyslovil, nebo minimálně potvrdil), *qijás* (tj. rozhodnutí učiněné na základě analogie) a *idžmá* (tzn. souhlasný názor učenců); mezi prameny sekundární patří *istihsán* (tj. „*odchýlení se od pravidla precedentu ve prospěch jiného pravidla*“²¹², pokud se to za určitých podmínek jeví jako vhodné či dokonce nezbytné), *istisláh* (tzn. „*rozhodnutí na základě veřejného zájmu*“²¹³) a *urf* (tj. zvyk, obyčej).

²⁰⁶ BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 9

²⁰⁷ KNAPP, Viktor, ref. 2, s. 102

²⁰⁸ BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 5 (s odkazem na Kouřilová, I., Mendel, M. Cesta k prameni. Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne, Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky, 2003, s. 21)

²⁰⁹ KNAPP, Viktor, ref. 2, s. 102

²¹⁰ v podstatě jde tedy o islámskou podobu právní vědy

²¹¹ Korán se dále dělí na kapitoly, nazývané *súry*, a jednotlivé verše, neboli *ája*.

²¹² BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 12

²¹³ *tamtéž*

Ani v jednom případě se ovšem nejedná o kodifikaci práva tak, jak ji chápe naše kontinentální (a vlastně i angloamerická) právní kultura. Na příklad samotný Korán je spíše posvátným textem obecné povahy než právním předpisem; to demonstruje i skutečnost, že z celkového počtu 6236 veršů²¹⁴ je pouze kolem 80 věnováno otázkám právní povahy; zbytek je věnován záležitostem náboženským, politickým, sociálním atd.²¹⁵ Problematikou mezinárodního práva se zabývá 25 veršů.

3.3.1.3 Koncepce islámského státu

Islámský stát je pojímán jinak, než jsme zvyklí v západní kultuře,²¹⁶ a obecně se vyznačuje poměrně úzkým sepětím náboženství a státu (minimálně v porovnání s euroamerickou civilizací). Za povšimnutí stojí zajisté i skutečnost, že pro původní islámskou právní a politickou teorii je pojem „státu“ de facto neznámý, neboť ho nepotřebovala; ke změně došlo až v 19. stol., kdy dochází k všeobecné akcentaci teritoriálního vymezení suverenity státu.

Ačkoliv je základní koncepce islámského státu od euroamerického pojetí značně odlišná, nelze si nevšimnout vlivu právě euroamerické kultury zejména na ústavní právo islámských zemí. Většina moderních islámských zemí přijala ústavu a v určité podobě se můžeme setkat i dělbou moci.²¹⁷ Ještě jednou ovšem zdůrazňuji, že i přesto zůstává vliv islámského náboženství přítomný a silný.

3.3.1.4 Postavení islámského práva v moderních islámských zemích

Islámské právo prošlo, obdobně jako kterýkoliv jiný právní systém, dlouhým vývojem – od počátků zákonodárství v době Proroka Muhammada, přes kolonizační období se značným vlivem právní kultury mateřských zemí²¹⁸ a přes různá období s reformními tendencemi až do současnosti.

V současnosti je islámské právo „konfrontováno s novými právními problémy“²¹⁹, vznikajícími v moderním a rychle se vyvíjejícím (mezinárodním)

---

²¹⁴ počet udávaných veršů se ovšem nepatrně liší podle vydání; to je dáno odlišným dělením textu na verše (srov. BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 18-19)

²¹⁵ srov. BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 18-19

²¹⁶ Za ideální je, velmi zjednodušeně řečeno, považováno zřízení z dob Proroka Muhammada. V současné době navíc existují rozdíly mezi ideálním pojetím státu podle sunnitů a podle šíitů.

²¹⁷ Srov. BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 61

²¹⁸ jde především o vliv britského a francouzského práva

²¹⁹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 59

prostředí, a je nuceno na ně reagovat. Vliv i dnes si islámské právo udrželo samozřejmě v otázkách náboženských, dále pak v oblasti práva rodinného, dědického a v otázkách závazkových vztahů. Vliv jiných, převážně západních, právních systémů se projevuje hlavně v právu veřejném, konkrétně v právu ústavním, trestním a správním. Na druhou stranu ovšem nelze zapomínat ani na skutečnost, že *šaría* je často v ústavách islámských zemí uváděna jako „*hlavní zdroj či jeden ze zdrojů legislativy*“²²⁰ (viz výše).

O složitosti problematiky vztahu *šaríy* a moderního světského práva svědčí i to, že sami znalci a učenci nejsou v tomto směru jednotní. Teorii o vztahu *šaríy* a světského práva existuje celá řada; z pohledu člověka ovlivněného euroamerickou kulturou se jako nejrozumnější a nejpřijatelnější jeví pravděpodobně varianta, že „*se šaría vztahuje jen na některé oblasti práva islámské společnosti (rodinné, dědické apod.) a ve zbylých oblastech je dovoleno vydávat nové zákony, jimiž však nesmí být pravidla obsažená v šarie pozměněna*“²²¹.

I přes shora zmíněná fakta (resp. s ohledem na shora zmíněná fakta) lze konstatovat, že se celá řada arabských (resp. islámských) států v praxi chová „*poměrně modernisticky a snaží se najít cestu, jak vyhovět požadavku neodporovat tradicím a islámskému právu, ale zároveň najít moderní řešení problému*“²²². Každý stát však prošel do určité míry vlastním historicko-politickým vývojem, což se v současném světě odráží mimo jiné i v různorodosti státoprávního uspořádání islámských států, včetně rozsahu aplikace *šaríy*. Zatímco např. Sýrie prohlásila *šaríu* za hlavní zdroj svého zákonodárství, jiné státy jako Alžírsko, Egypt, Maroko nebo Tunisko aplikují *šaríu* pouze v otázkách osobního statutu osob^{223 224}.

Na druhou stranu ta samá fakta také vedou k závěru, že posuzujeme-li vztah vnitrostátní a mezinárodního práva v islámské právní kultuře, musíme nutně přihlížet jak k tradičnímu islámskému právu, tak k modernímu právu islámských států.

---

²²⁰ BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 60

²²¹ BEZOUŠKOVÁ, Lenka, ref. 203, s. 85

²²² *tamtéž*

²²³ jedná se v podstatě o právo rodinné, dědické a právo náboženských nadací

²²⁴ Srov. ARZT, Donna E. The Application of International Human Rights Law in Islamic States. *Human rights quarterly*. May 1990, Vol. 12, No. 2, ISSN 0275-0392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762377> s. 204.

3.3.2 Koncepce mezinárodního práva v islámském právu a v právu islámských zemí

Vzhledem k doposud řečenému o islámském právu, právu islámských států a islámských státech samotných zajisté není překvapující, že ani vztah vnitrostátního práva a mezinárodního práva není v islámském právu řešen způsobem, na jaký jsme zvyklí v euroamerické kultuře, resp. v kontinentální a angloamerické právní kultuře. Lze dokonce říci, že pojetí islámského mezinárodního práva se od tradičního mezinárodního práva veřejného, obzvláště v některých aspektech, značně liší.

3.3.2.1 Charakteristika islámského mezinárodního práva

Islámské mezinárodní právo (*siyar*) je soubor těch právních norem islámského práva (*šaríy*), které mají mezinárodněprávní charakter, a upravují (formálně řečeno) vztahy mezi muslimy a nemuslimy. Obdobně jako celá řada jiných institutů islámského práva, má i *siyar* své kořeny hluboko v historii, kdy bylo islámské právo nuceno flexibilně reagovat na měnící se společenské a politické podmínky tehdejší doby. V tomto konkrétním případě za pozadí vzniku islámského mezinárodního práva můžeme spatřovat expanzivní politiku muslimských vládců a s tím související potřebu upravit jak právo válečné, tak právo uzavírat (mírové) smlouvy.

3.3.2.1.1 „Území islámu“ (*dar al-islam*), „území války“ (*dar al-harb*) a svatá válka

Základním principem islámského mezinárodního práva je bipolární dělení světa islámskou teorií na „území islámu“ (*dar al-islam*) a „území války“ (*dar al-harb*). *Dar al-islam* je tou částí světa, kde se uplatňuje islámská politická moc a kde platí islámské právo *šaría*. *Dar al-harb* pak představuje území polyteistů, jinověrců, křesťanů i židů atd.; tedy vlastně celý zbytek světa.

Právě s touto teorií rozdělení světa na dvě části bývá často spojován další pojem - *džihád* (*jihad*) neboli svatá válka. Termín *džihád* zjednodušeně řečeno označuje povinnost muslimů šířit a bránit učení islámu ve světě. O samotném charakteru *džihádu* ovšem vedou odborníci a učenci spory dodnes. Nepanuje tedy žádná všeobecná shoda v tom, zda musí dojít k válečnému konfliktu (a to jak v

případě, kdy je islámský stát agresorem, či naopak tím napadeným), nebo zdali postačuje pouze politická, náboženská a psychologická propaganda.²²⁵

Džihád tedy byl, a svým způsobem stále je, považován za permanentní stav a povinnost. Nicméně realita časem ukázala, že tento stav je dlouhodobě prakticky neudržitelný, a tak se od 16. stol. může setkat s dalším termínem - *dar al-sulh* - neboli „území příměří“.²²⁶ Svou pravomoc uzavírat mírové smlouvy odvozovali muslimští vládcové jak jinak než od činů samotného Muhammada, který uzavřel smlouvu mimo jiné s Mekkánci, odkládající válku na dobu deseti let. Na druhou stranu přijali jako závaznou také onu lhůtu deseti let, takže smlouvy v pojetí islámského mezinárodního práva *de facto* nemohou být (až na výjimky) uzavřeny „na dobu neurčitou“, a vlastně ani ne na dobu delší než 10 let.

3.3.2.1.2 Zásada pacta sunt servanda

Zásada *pacta sunt servanda* je bezpochyby jedním ze základních principů soudobého mezinárodního práva (viz výše první kapitola). Stejně důležitá je ovšem tato zásada také pro *siyar*. Princip závaznosti smluv a jejich plnění v dobré víře je pro islámské mezinárodní právo fundamentální a stojí v pozadí přesvědčení, že existuje nějaká základní mezinárodní norma, která je závazná jak pro muslimy, tak pro „bezvěrce“.²²⁷ Formálně najdeme tento princip zakotven přímo v Koránu, a to např. ve verších 9:4²²⁸, 5:1²²⁹ a 16:91²³⁰.

---

²²⁵ ARZT, Donna E. The Application of International Human Rights Law in Islamic States. *Human rights quarterly*. May 1990, Vol. 12, No. 2, ISSN 0275-0392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762377> s. 211.

²²⁶ srov. ARZT, Donna E., ref. 225, s. 211

²²⁷ ARZT, Donna E., ref. 225, s. 212

²²⁸ „Výjimku tvoří ti modloslužebníci, s nimiž jste uzavřeli úmluvu a kteří vám potom nikterak neškodili a nikomu proti vám nepomáhali. Dodržujte tedy plně vůči nim úmluvu až do vypršení lhůty její, neboť Bůh věru miluje ty, kdož jsou bohabojní.“ (Svatý Korán [online]. Verš 9:4. Islámská nadace v Praze, Islámská nadace v Brně. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/>.)

²²⁹ „Vy, kteří věříte! Dodržujte se závazky! Jsou vám dovolena zvířata ze stád s výjimkou těch, o nichž vám bylo přednášeno; a není vám dovolena lovná zvěř po dobu, kdy jste ve stavu poutního zasvěcení. A Bůh zajisté rozhoduje, o čem chce.“ (Svatý Korán [online]. Verš 5:1. Islámská nadace v Praze, Islámská nadace v Brně. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/>.)

²³⁰ „Dodržujte věrně úmluvu Boží, když jste ji jednou uzavřeli, a nenarušujte přísahy, když jste je potvrdili a Boha si jako jejich ručitele vzali - vždyť Bůh dobře ví, co děláte.“ (Svatý Korán [online]. Verš 16:91. Islámská nadace v Praze, Islámská nadace v Brně. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/>.)

3.3.2.2 *Aplikace islámského mezinárodního práva v praxi soudobých islámských států*

3.3.2.2.1 Obecný náhled na problematiku

Teorie bipolárního (resp. „tripolárního“) rozdělení světa (a s tím související požadavek *džihádu*) je samozřejmě těžko slučitelná se základním předpokladem moderního mezinárodního práva – tj. s požadavkem mírové koexistence a spolupráce navzájem si rovných států.²³¹ Další problematickou oblastí je také již zmiňovaná omezená platnost trvání mezinárodních smluv podle islámského mezinárodního práva.

Islámské právo navíc poměrně dlouho otázku vztahu národního (vnitrostátního) práva a mezinárodního práva nemuselo řešit; *siyar* je totiž chápán jako „právo dobyvatele“, nedovolující islámským státům vstupovat do mezinárodních smluvních svazků v roli poraženého, a dokonce ani na úrovni rovného.²³² Jediným směrodatným právem tak je v původní teorii právo islámské. Na druhou stranu lze ovšem stejně tak říci, že (islámské) mezinárodní právo je v tradičním pojetí islámských učenců pouze další součástí islámského právního systému, a je tudíž i přímo aplikovatelné jakožto součást domácího právního systému; má tedy monistický charakter²³³.

Avšak stejně jako historická realita přinutila islámskou teorii přijmout existenci *dar al-sulh* (území příměří) a územní vymezení státní suverenity, jsou dnešní muslimské země, chtějí-li být plnohodnotnými členy mezinárodního společenství, nuceny k určitým reformám, pokud jde o vztah a konflikt jejich domácího práva a práva mezinárodního. Ačkoliv tedy především ortodoxní muslimští učenci stále trvají na přísném dodržování učení o *dar al-islam* a *dar al-harb*, najdeme dnes celou řadu prominentních islámských odborníků²³⁴, kteří považují kategorii *dar al-harb* za překonanou. Podle těchto reformních muslimských právníků se mezinárodněprávní prostředí od dob vzniku teorie *dar al-harb* podstatně změnilo; rozvoj mezinárodního práva a vznik mezinárodních organizací (jako je

²³¹ ARZT, Donna E., ref. 225, s. 214

²³² ARZT, Donna E., ref. 225, s. 214

²³³ FADEL, Mohammad. International Law, Regional Developments: Islam. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. R. Wolfrum (ed.). Oxford University Press, 2008 [cit. 2011-12-22]. online edition. Dostupné z: http://www.law.utoronto.ca/documents/Fadel/Max_Planck_Final.pdf. [www.mpepil.com]. s. 2.

²³⁴ např. Mahmud Shaltut – bývalý rektor al-Azharské univerzity v Káhiře

např. Organizace spojených národů) se staly zárukou nezávislosti států a práva národů na sebeurčení.²³⁵ V důsledku toho mohou příznivci islámského náboženství nejen prakticky po celém světě bez jakýchkoliv významných omezení vyznávat svoji víru, ale také důvod pro vedení války ze strany islámského státu musí být jediné defenzivní povahy. Jinými slovy – státy, poskytující muslimům svobodu náboženského vyznání, nemohou být považovány za území *dar al-harb*.

Realita navíc ukazuje, že minimálně na mezinárodní (resp. mezinárodněprávní) úrovni islámské státy více méně dodržují pravidla mezinárodního práva a uznávají mezinárodní organizace i instituce, a to bez ohledu na skutečnost, jak moc islamisticky se profilují.²³⁶ Téměř všechny islámské země rovněž přistoupily k těm nejdůležitějším mezinárodněprávním dohodám; určitá nevole existuje jen v případech přistoupení ke smlouvám týkajících se lidských práv.

3.3.2.2.2 Konkrétní řešení vztahu vnitrostátního práva, mezinárodního práva a islámského práva v právním řádu Íránu

Hned na začátku je třeba říci, že se Írán (resp. Íránská islámská republika) k islámskému právu, jeho pravidlům a principům výslovně hlásí přímo ve své ústavě. Na druhou stranu je ovšem také signatářským státem celé řady mezinárodních smluv.

Postavení mezinárodních smluv v domácím právním řádu upravuje např. čl. 9 íránského občanského zákoníku, podle něhož smlouvy, které Írán uzavřel a které jsou v souladu s íránskou ústavou, mají sílu běžného parlamentního zákona a lze se jich dovolávat u íránských soudů.²³⁷ V případě konfliktu pravidla mezinárodní smlouvy a normy vnitrostátního zákona pak platí obecné pravidlo *lex posterior derogat legi priori*.²³⁸

Avšak požadavek souladu mezinárodních smluv s Ústavou má mnohem širší rozměr, než se může na první pohled zdát. Jak bylo řečeno o několik řádků výše, Írán se ve své ústavě hlásí k *šaría* a přímo v íránské ústavě je rovněž zakotven požadavek

---

²³⁵ MOSCHTAGHI, Ramin. The Relation between International Law, Islamic Law and Constitutional Law of the Islamic Republic of Iran - A Multilayer System of Conflict?. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*. 2009, Vol. 13. Dostupné z: http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/10_mostag.pdf. s. 9.

²³⁶ BERGER, Maurits. Islamic views on international law. *Culture and International Law*. P. Meerts (ed.). Haag: Hague Academic Coalition, 2008. Dostupné z: http://www.clingendael.nl/publications/2008/20080000_cdsp_chapter_berger.pdf. s. 113.

²³⁷ srov. MOSCHTAGHI, Ramin, ref. 235, s. 386

²³⁸ MOSCHTAGHI, Ramin, ref. 235, s. 387

souladu vnitrostátních předpisů s *šariou*²³⁹. Ustanovení mezinárodních smluv tak de facto musí být v souladu nejen s íránskou ústavou, ale také se *šariou*. V případě konfliktu mezinárodní smlouvy a šariy má pak samozřejmě přednost šaría.

Pokud jde o mezinárodní obyčejové právo, íránský právní řád neobsahuje žádnou generální klauzuli, která by mezinárodněprávním obyčejům proůjčovala sílu vnitrostátních norem. Mají-li mít tedy mezinárodněprávní obyčeje v íránském právním řádu nějakou relevanci, je nejprve nutno zjistit jejich soulad se šariou a poté je do íránského právního řádu pomocí zákona transformovat.

S ohledem na výše zmíněná fakta lze shrnout, že v íránském právním řádu má jasnou převahu a přednost šaría, a to i na poli práva mezinárodního.

3.3.3 Zhodnocení problematiky vztahu islámského práva, práva islámských států a tradičního mezinárodního práva

Na tomto místě si dovolím opět připomenout, že je třeba stále mít na paměti skutečnost, že v dnešní době je nutno od sebe odlišovat islámské právo jako takové a právo islámských států. Ačkoliv mezi oběma existují pevné vazby, jediným soudobým státem, kde se pojmem právo rozumí *šaría*, je pravděpodobně Saudská Arábie.

Avšak všechny islámské státy, které se ve svých ústavách (či jiných právních předpisech) hlásí k *šarii* a které zároveň přislíbily plnění závazků plynoucích pro ně z mezinárodních smluv, musí dříve nebo později řešit problém kolize pravidel šariy a norem mezinárodního práva. Z pohledu islámského státu má v případě konfliktu *šariy* a mezinárodního práva jednoznačně přednost *šaría* – islámský stát nemůže mít zavázán k něčemu, co je v rozporu se *šariou*. Nicméně z pohledu mezinárodního práva nemá domácí právo, jehož je islámské právo de facto součástí, na mezinárodněprávní závazky státu žádný vliv; stát by naopak měl své domácí právo uvést do souladu s právem mezinárodním, resp. do souladu se závazky, které pro něj z mezinárodního práva plynou (viz výše v kapitole první). Kromě neuzavírání, resp. nepřístupování k mezinárodním smlouvám (což se jeví v současné mezinárodní komunitě jako méně reálné) se jako jediný způsob, kterým se dá zabránit případné

---

²³⁹ Srov. čl. 4 a 72 íránské ústavy

kolizi norem šarýi a norem práva mezinárodního, nabízí v podobě sjednání různých výhrad ke smlouvám apod.²⁴⁰

---

²⁴⁰ srov. MOSCHTAGHI, Ramin, ref. 235, s. 420

4. VÝZNAM A ROLE PRÁVA EVROPSKÉ UNIE

Otázka poměru mezinárodního práva k právu vnitrostátnímu se týká samozřejmě především postavení a role mezinárodních smluv a mezinárodních obyčejů ve vnitrostátním právním řádu. Analýza vztahu vnitrostátního práva a práva Evropských společenství je zcela specifickým problémem, a vystačila by na samostatnou diplomovou práci. Nicméně vliv práva Evropské unie je natolik významný, a to hlavně pro členské státy, mezi které patří i Česká republika²⁴¹, že je dle mého názoru na tomto místě třeba alespoň ve stručnosti zmínit ty nejdůležitější souvislosti a vztahy mezi evropským právem, právem mezinárodním a právem vnitrostátním.

4.1 Stručná charakteristika Evropské unie

Podobně jako problematika islámské právo jako takového, tak ani problematika samotné Evropské unie není předmětem této diplomové práce, a nechci se jí tudíž na tomto místě zabývat detailně. I přesto je alespoň základní vymezení některých pojmů a vztahů je pravděpodobně nezbytné, nebo přinejmenším vhodné.

4.1.1 Evropská společenství, Evropské společenství nebo Evropská unie?

Vznik Evropských společenství, později i Evropské unie a další organizační a pojmové změny často způsobují nejasnosti, pokud jde o používání názvů Evropská společenství, Evropské společenství a Evropská unie a jejich vztah navzájem. Je tedy zajisté účelné na tomto místě alespoň stručně vymežit zmíněné pojmy.

Na počátku evropské integrace, v 50. letech 20. století, stály tři samostatné organizace – Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO), Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM)²⁴²; tyto tři organizace se začaly souhrnně označovat jako Evropská společenství. Následně v roce 1992 Maastrichtská smlouva (také tzv. Smlouva o Evropské unii) přejmenovává EHS na Evropské společenství (ES) a zároveň vytváří novou

---

²⁴¹ O významu, který je přikládán unijnímu právu, svědčí i skutečnost, že jedna z posledních a nejrozsáhlejších novelizací Ústavy v té její části, která řeší poměr českého a mezinárodního práva, bývá často označována jako „euronovela“.

²⁴² ESUO bylo založeno Pařížskou smlouvou z roku 1951, EHS a EURATOM vznikly na základě tzv. Římských smluv z roku 1957.

entitu – Evropskou unii (EU). K zániku Evropských společenství podepsáním Maastrichtské smlouvy ovšem nedošlo; podle Maastrichtské smlouvy stojí Evropská unie na třech pilířích, přičemž první a nejdůležitější pilíř tvoří právě Evropská společenství²⁴³. K další velké revizi vztahů uvnitř Evropské unie došlo až Lisabonskou smlouvou, podepsanou v prosinci 2007; Lisabonská smlouva pozměňuje Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství (ruší pilířovou strukturu) a především přiznává Evropské unii právní subjektivitu, tzn., že Evropská unie může jednat „*samostatně tam, kde dříve potřebovala společný postoj členských zemí*“²⁴⁴.

4.1.2 Povaha Evropské unie

Evropská unie je výjimečným příkladem nadstátní integrace, jejímž cílem je relativně vysoký stupeň ekonomické i politické spolupráce. Jedná se o entitu *sui generis*, která nemá jinde ve světě obdoby a není tedy překvapením, že ji nelze jednoduše podřadit pod některou z kategorií mezinárodní organizace, federace²⁴⁵ a konfederace²⁴⁶. Evropská unie má bezpochyby rysy regionální mezinárodní organizace, avšak vykazuje také atributy charakteristické pro konfederaci (např. základní rozhodovací pravomoci *de facto* náleží členským státům) a federaci (např. přímá závaznost primárního práva, společná měna, společná zahraniční politika).²⁴⁷ Zároveň si je však třeba uvědomit, že ani s touto definicí Evropské unie, jak poukazuje např. prof. Klíma²⁴⁸, si dnes již nevystačíme; současná podoba Evropské unie, spočívající především v hospodářské, obchodní, politické, měnové, finanční a justiční kooperaci členských států Unie v kombinaci se zachováním suverenity těchto států, zdaleka přesahuje tuto definici.

---

²⁴³ Druhý pilíř tvoří společná zahraniční a bezpečnostní politika, třetí pilíř představuje policejní a soudní spolupráce v trestních věcech.

²⁴⁴ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela. *Evropské právo v praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-301-8. s. 26.

²⁴⁵ tj. stát složený ze dvou a více států; členské státy zpravidla nemají mezinárodní subjektivitu vůbec, anebo jen v omezené podobě

²⁴⁶ tj. volný svazek států, založený zpravidla mezinárodní smlouvou; státy sice spravují určité záležitosti společně, avšak v ostatních záležitostech jim je ponechána suverenity a samostatnost.

²⁴⁷ Srov. SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-134. s. 15; KLÍMA, Karel. Evropská unie jako tzv. nová suverenity (aspekt státovědní). KLÍMA, Karel et al. *Evropské právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-807-3803-353. s. 34.

²⁴⁸ KLÍMA, Karel. Evropská unie jako tzv. nová suverenity (aspekt státovědní). KLÍMA, Karel et al. *Evropské právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-807-3803-353. s. 33.

4.1.3 Právo unijní a právo komunitární

„Vznik Evropských společenství a posléze Evropské unie s sebou postupně přinesl vytváření specifického práva těchto společenství.“²⁴⁹ Původně se toto právo označovalo jako komunitární, od vzniku Evropské unie pak také jako unijní. Toto rozdělení na komunitární a unijní právo přijetím Lisabonské smlouvy sice nezaniklo, avšak právě od přijetí Lisabonské smlouvy je zřejmá tendence používat spíše výraz právo unijní, resp. právo Evropské unie.

V této práci budu nadále používat výraz „právo unijní“ nebo „právo Evropské unie“, přičemž se tím budu ve všech případech odkazovat především na právo Evropské unie, tedy právo unijní.

4.2 Vztah práva unijního a tradičního práva mezinárodního

Unijní právo je dnes pokládáno za svébytný a relativně autonomní právní systém, což potvrzuje ve své judikatuře i Evropský soudní dvůr (dále jen „ESD“)²⁵⁰. Mimo jiné i proto je často předmětem různých diskuzí vztah práva unijního a práva členských států (viz níže). Jelikož je ale Evropská unie samostatným subjektem práva, vstupujícím do právních vztahů s dalšími subjekty (mezinárodního) práva, je na místě zabývat se také vztahem unijního práva a tradičního mezinárodního práva, zejména pak poměrem unijního práva a tzv. vnějších smluv či mezinárodněprávních obyčejů.

4.2.1 Právo Evropské unie a tzv. vnější smlouvy

4.2.1.1 Mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií jakožto subjektem práva (tzv. vnější smlouvy)

Pravomoc Evropské unie uzavírat smlouvy se třetími státy nebo mezinárodními organizacemi je obecně zakotvena v ustanovení čl. 216 odst. 1 Smlouvy o fungování Evropské unie (dále jen „SFEU“). Citovaný článek nejen že deklaruje tuto pravomoc Unie, ale také stanovuje, za jakých podmínek smí Unie tuto kompetenci vykonávat (např. předpokládá-li to samotné primární právo; dále srov. čl. 216 odst. 1 SFEU).

---

²⁴⁹ KNAPP, Viktor, ref. 2, s. 69

²⁵⁰ srov. např. případy van Gend & Loos nebo Costa v E.N.E.L.

V případě, že jsou splněny všechny formální náležitosti, je uzavřená mezinárodní smlouva závazná jak pro orgány Unie, tak pro členské státy (čl. 216 odst. 2 SFEU).

„*Hierarchicky vnější smlouvy stojí mezi primárním a sekundárním právem*“²⁵¹, přičemž mají aplikační přednost i před vnitrostátním právem členských států²⁵². Tato priorita vnějších smluv před sekundárním právem vyplývá z již zmiňovaného ustanovení čl. 216 odst. 2 SFEU, podle něhož jsou vnější smlouvy pro orgány Unie závazné, a byla již taktéž mnohokrát potvrzena v judikatuře ESD (např. *Evropská Komise v Spolková republika Německo (1996)*²⁵³ nebo *Agrover Srl v Agenzia Dogane Circostrizione Doganale di Genova (2007)*²⁵⁴).

Pokud jde ovšem přímo o vztah takto uzavřených smluv a práva Evropské unie, tak v tomto směru unijní právo mlčí. Část odborníků se přiklání spíše k dualistické doktríně a za transformační akt považuje buď přímo obecné ustanovení čl. 216 odst. 2 SFEU²⁵⁵, nebo případně rozhodnutí Evropské rady o uzavření smlouvy vydané na základě čl. 218 odst. 5 a 6 SFEU. ESD se však ve své rozhodovací praxi přiklání spíše k monistické doktríně, když např. ve věci *R. & V. Haegeman v. Belgie (1974)*²⁵⁶ shledal, že smlouvy uzavřené Unií jsou do unijního právního řádu jednoduše inkorporovány, bez nutnosti vydání nějakého dalšího transformačního aktu.

4.2.1.2 Rozhodnutí přijatá orgány ustanovenými na základě mezinárodních smluv (tzv. sekundární mezinárodní právo)

Další oblastí, která si zaslouží pozornost, je závaznost a postavení rozhodnutí orgánů ustanovených na základě mezinárodní smlouvy, jíž je Evropská unie smluvní stranou. Jako relevantní se v tomto směru jeví především různé dohody o přidružení podle čl. 217 SFEU.

---

²⁵¹ SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-807-4003-134. s. 88.

²⁵² VON BOGDANDY, Armin a Maja SMRKOLJ. European Community and Union Law and International Law. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. R. Wolfrum (ed.). Oxford University Press, 2008 [cit. 2011-04-01]. online edition. Dostupné z: [http://www.mpepil.com/sample_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e620&recno=3&\[www.mpepil.com\]](http://www.mpepil.com/sample_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e620&recno=3&[www.mpepil.com]).

²⁵³ C-61/94 (International Dairy Arrangement)

²⁵⁴ C-173/06

²⁵⁵ v tomto případě tedy ustanovení čl. 216 odst. 2 považují za jakési generální transformační ustanovení

²⁵⁶ C-181/73

V tomto případě lze pouze konstatovat, že i takováto rozhodnutí (popř. opatření apod.) jsou většinou považována za součást unijního právního řádu²⁵⁷ (srov. např. *Deutsche Shell AG v Hauptzollamt Hamburg-Harburg* (1993)²⁵⁸).

4.2.2 Právo Evropské unie a mezinárodněprávní obyčej

Pokud jde o mezinárodněprávní obyčej a obecné mezinárodněprávní zásady, tak také jejich poměr vůči unijnímu právu není nikde jednoznačně upraven. Rovněž Evropský soudní dvůr se již dlouhá léta vyhýbá nějakému jednotnému stanovisku, pokud jde o jejich pozici a účinnost v rámci unijního práva, avšak často se na ně na druhou stranu sám ve svých rozhodnutích odkazuje.²⁵⁹ Například ve věci *Portugalská republika v Rada EU* (1999) ESD využil mezinárodněprávní obyčej a obecné právní zásady jakožto interpretačních pravidel, ve věci *Herbert Weber v Universal Ogden Services Ltd* (2002) jich použil k vyplnění mezer v unijním právu; ani v jednom z citovaných případů se však blíže k jejich postavení vůči unijnímu právu nevyjádřil.

Naproti tomu existují ovšem i rozhodnutí ESD, jako např. *Racke v Hauptzollamt Mainz* (1998), v nichž ESD explicitně přiznává mezinárodněprávnímu obyčeji důležité místo v unijním právním řádu. Podle citovaného rozhodnutí nejenže mezinárodněprávní obyčej zaujímá v pomyslné hierarchické struktuře právních norem místo dokonce nad sekundárním unijním právem, ale navíc se ho mohou jednotlivci za účelem přezkumu legality aktů Unie přímo dovolávat.²⁶⁰ ESD však zároveň v tom samém rozhodnutí ještě dodává, že použití mezinárodního obyčejového práva je i tak limitováno – zaprvé se má soud omezit na aplikaci pouze základních mezinárodněprávních obyčejových pravidel; zadruhé případný přezkum legality aktů Unie by se měl (vzhledem ke složitosti mezinárodněprávních obyčejů) vztahovat výhradně na otázku, zda při přijímání určitého aktu nedošlo ke zjevně nesprávnému posouzení podmínek použití určitých mezinárodněprávních obyčejových pravidel.

---

²⁵⁷ samozřejmě za splnění podmínky, že k tomu mají zmocnění

²⁵⁸ C-188/91

²⁵⁹ VON BOGDANDY, ref. 252

²⁶⁰ tamtéž

4.3 Problematika poměru práva unijního a vnitrostátního práva členských států

Na tomto místě si dovoluji ještě jednou zopakovat, že právo Evropské unie tvoří zcela unikátní právní systém, který se bezpochyby vyznačuje celou řadou rysů práva mezinárodní, avšak za čistě mezinárodní právo ho označit nelze. O tom de facto svědčí i zařazení celé předchozí podkapitoly věnující se vztahu unijního práva a tradičního mezinárodního práva. Může se tedy na první pohled zdát, že problematika poměru unijního práva a práva členských států s tématem této diplomové práce přímo nesouvisí; je však třeba si uvědomit širší souvislosti. Zaprvé samotná existence Evropské unie je umožněna díky právu mezinárodnímu, neboť její vznik i trvání je vázán na celou řadu mezinárodních smluv. Zadruhé také aplikační přednost unijního práva před vnitrostátním právem členských států bývá v praxi často odvozována z těch samých ustanovení vnitrostátních předpisů, jako přednost „obyčejného“ mezinárodního práva (resp. mezinárodních smluv). Opomenout nelze ani skutečnost, že státy sice akceptují unijní právo jako přímo působící a přiznávají mu přednost před vnitrostátními předpisy, avšak stále k němu přistupují spíše jako k právu mezinárodnímu než vlastnímu.²⁶¹ Proto se domnívám, že i zařazení kapitoly, která skutečně jen stručně pojednává o problematice poměru unijního práva a práva členských států, má své opodstatnění.

4.3.1 Principy aplikace evropského práva v národních systémech

Se svým vstupem do Evropské unie státy přijímají mimo jiné také celý komplex norem unijního práva. Zpravidla se má za to, že unijní právo (jak primární, tak sekundární) má aplikační přednost před právem vnitrostátním. V případě primárního práva je situace o něco jednodušší, jelikož se jedná v naprosté většině o mezinárodní smlouvy a jejich doplňky, tedy o mezinárodněprávní závazky. „*Nicméně ve vztahu k sekundárnímu právu neobsahuje řada ústav členských států Evropských společenství*“²⁶² na ústavněprávní úrovni úpravu žádnou. Klíčovou roli v tomto směru tak sehrál ESD, podle jehož stanoviska sekundární právo odvozuje svůj původ od mezinárodních smluv, se kterými členské státy dobrovolně vyjádřily

²⁶¹ Srov. KLÍMA, Karel. Evropská unie jako tzv. nová suverenita (aspekt státovědní). KLÍMA, Karel et al. *Evropské právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-807-3803-353. s. 37.

²⁶² MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90 s. 319

svůj souhlas, a tudíž „*nevyžaduje ke své aplikaci recepci jako vnitrostátního pramene*“²⁶³.

Bezproblémová a hlavně jednotná aplikace norem unijního práva, včetně regulace poměru unijního práva a vnitrostátního práva členských zemí, je dále obsažena v základních zásadách, které se postupně vyvíjely spolu s celým právním řádem Evropské unie; mezi ty nejdůležitější zásady, alespoň z pohledu této práce, patří princip přednosti a nadřazenosti unijního práva, princip bezprostřední použitelnosti, princip přímého účinku, princip nepřímého účinku a princip subsidiarity.

4.3.1.1 Princip přednosti a nadřazenosti unijního práva

Obě dvě shora uvedené zásady vyplývají pouze z judikatury Evropského soudního dvora (dále jen ESD) a nenajdeme je ani ve Smlouvě o Evropské unii, ani ve Smlouvě o fungování Evropské unie²⁶⁴. Přelomovým byla v tomto směru rozhodnutí ESD *Van Gend & Loos*²⁶⁵ z února 1963 a pak *Costa v. E.N.E.L.*²⁶⁶ z července 1964. S přihlédnutím k dalším obdobným rozhodnutím tak ESD jednoznačně zaujal stanovisko, že unijní právo je nadřazeno vnitrostátnímu právu členských států.

Z výše uvedeného tedy také vyplývá, že „*každý vnitrostátní soudce, který rozhoduje v rámci své pravomoci, má povinnost plně používat právo Unie a chránit práva, která toto právo poskytuje jednotlivcům*“²⁶⁷, a to i v případě, že by aplikace unijního práva znamenala nepoužití nějakého ustanovení práva vnitrostátního.

4.3.1.2 Princip bezprostřední použitelnosti

Tato zásada se vztahuje hlavně k primárnímu právu Evropské unie a znamená, že „*toto právo je přímo použitelné, resp. přímo aplikovatelné pro řešení konkrétního případu, aniž by bylo třeba jakéhokoli dalšího prováděcího či konkretizujícího opatření na úrovni národního práva*“²⁶⁸. Je však třeba upozornit, že

---

²⁶³ MLSNA, Petr a Jan KNĚŽINEK, ref. 90 s. 319

²⁶⁴ pouze čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie zakotvuje závaznost a přímou použitelnost nařízení ve všech členských státech Unie

²⁶⁵ C-26/62, N.V. Algemene Transport en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen

²⁶⁶ C 6/64, Flaminio Costa v E.N.E.L.

²⁶⁷ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 32

²⁶⁸ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 33

tato zásada se nevztahuje na unijní právo jako celek, ale pouze na některé právní normy.

4.3.1.3 *Princip přímého účinku*

Jedná se o další zásadu, zakotvenou judikaturou ESD. Princip přímého účinku, resp. princip bezprostřední vnitrostátní závaznosti znamená, že se osoba, fyzická i právnická, může u národního soudu (nebo jiného orgánu) dovolávat přímo účinné normy unijního práva a soud je povinen tuto normu aplikovat. Přímý účinek nařízení je zakotven v čl. 288 Smlouvy o fungování Evropské unie. Praxe však ukázala, že stejný problém je rovněž nutno upravit pokud jde o směrnice; „v tomto smyslu jsou rozhodující dvě rozhodnutí“²⁶⁹ ESD, a to *Van Duyn*²⁷⁰ a *Ratti*²⁷¹.

ESD v r případě *Van Duyn* přiznal směrnici přím účinek za předpokladu za plnění dvou podmínek: zaprvé směrnice stanovuje práva a povinnosti přímo jednotlivcům; zadruhé směrnice nebyla včas provedena do vnitrostátního práva příslušného členského státu, popř. provedena byla, ale špatně.

Ještě dál, ve smyslu nejen jednotlivce versus stát, ale i jednotlivce proti jednotlivci, šel ESD v případě *Marshall*²⁷². Jinými slovy, podle tohoto rozhodnutí se ustanovení směrnice se může jednatlivec na státu domáhat přímo ve sporu u příslušného národního soudu²⁷³. Jde o tzv. vertikální přímý účinek.

V neposlední řadě je třeba zmínit ještě jeden rozsudek ESD – rozsudek v případě *Defrenne*²⁷⁴, který uznává tzv. horizontální přímý účinek. Ve smyslu tohoto rozhodnutí se tak mohou příslušných ustanovení smluv, popř. směrnic „proti sobě domáhat u příslušných národních soudů i jednotlivci navzájem“²⁷⁵.

4.3.1.4 *Princip nepřímého účinku*

Nepřímý účinek, neboli také tzv. eurokonformní výklad, znamená, že „orgány státu“²⁷⁶ jsou povinny interpretovat své národní právo v souladu s právem

---

²⁶⁹ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 35

²⁷⁰ C-41/74, *Van Duyn v Home Office*

²⁷¹ C-148/78, *Pubblico Ministero v. Tullio Ratti*

²⁷² C-152/84, *M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)*

²⁷³ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 36

²⁷⁴ C-149/77, *Defrenne v Sabena (Société anonyme belge de navigation)*

²⁷⁵ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 36

²⁷⁶ především soudy

Evropské unie“²⁷⁷. Tento princip, opět zdůrazňující přednost unijního práva, byl stanoven jak jinak než rozhodnutím ESD, a to v případě *Sabine von Colson*²⁷⁸.

4.3.1.5 *Princip subsidiarity*

Princip subsidiarity je významný především pro dělbu moci mezi Unií a členskými státy, a to obzvláště pokud jde o legislativní proces a jeho efektivitu. Podstatou tohoto principu je tedy požadavek, aby rozhodnutí „*byla přijímána na té úrovni, na níž je možné dosáhnout nejlepšího účinku*“²⁷⁹. Pokud je tedy postačující, aby bylo nějaké rozhodnutí učiněno na úrovni státu, není nutná úprava na úrovni Unie, resp. úprava na úrovni státu by měla mít přednost.

4.3.2 **Český právní řád a právo Evropské unie**

Pro Českou republiku vznikla povinnost aplikovat evropské právo spolu s jejím vstupem do Unie dne 1. května 2004. Každý stát se samozřejmě s požadavkem přijmout unijní právo vypořádává jinak²⁸⁰. Česká republika tak učinila skrze čl. 10 Ústavy, jenž prohlašuje ratifikované mezinárodní smlouvy za součást českého právního řádu. V této souvislosti je však třeba upozornit, že úprava v čl. 10 se týká zejména primárního evropského práva; vztah k sekundárnímu evropskému právu Ústavou výslovně upraven není. Avšak, jak poukazují např. autoři Mlsna a Kněžínek²⁸¹, na sekundární právo, které je de facto odvozeno od práva primární, hlavně tedy od přístupových a zakládacích smluv, lze pohlížet jako na „závazek“ vyplývající pro Českou republiku z mezinárodního práva; aplikační přednost sekundárního práva tak je vlastně zajištěna společnou interpretací čl. 10a Ústavy, který umožňuje přenos pravomocí na mezinárodní organizace, a čl. 1 odst. 2 Ústavy, ve kterém se Česká republika zavazuje plnit závazky pro ni plynoucí z mezinárodního práva. „*Doplňujícím zajištěním aplikační přednosti*“²⁸² unijního práva jako celku (tedy práva primárního i sekundárního) je ustanovení čl. 95 Ústavy, zakotvující vázanost českých soudů mezinárodními smlouvami.

²⁷⁷ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 37

²⁷⁸ C-14/83, Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen

²⁷⁹ FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela, ref. 244, s. 38

²⁸⁰ Jak uvádí prof. Klíma, např. prohlášením evropského práva za právo vnitrostátní (srov. KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006. s. 182.).

²⁸¹ Srov. MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 332

²⁸² MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK, ref. 90, s. 332

Z výše řečeného lze dovodit, že primární unijní právo (zejména zakladatelské smlouvy) má nejen přednost před zákonem, ale Ústava České republiky mu navíc propůjčuje více méně rovné postavení s českými ústavními zákony. Sekundárnímu unijnímu právu, jakožto normotvorbě odvozené, je přiznána pouze síla běžných zákonů. Jak konkrétně tedy vypadá pyramida právních norem českého právního řádu, i se zřetelem k právu mezinárodnímu a unijnímu, znázorňuje obrázek, který je součástí příloh této práce - viz Příloha č. 2 v sekci Přílohy.

ZÁVĚR

Mezinárodní a vnitrostátní právo jsou dva relativně samostatné systémy – vnitrostátní právo je stěžejní pro existenci a fungování státu jako takového, právo mezinárodní je klíčové ve smyslu fungování mezinárodního společenství jako celku. Připomínám, že chce-li být nějaký stát plnohodnotným členem mezinárodního společenství, je nucen nejen tolerovat ostatní státy, ale také s nimi spolupracovat, přičemž právní rámec této spolupráce nalézáme právě v podobě mezinárodního práva.

Oba systémy, tzn. právo vnitrostátní i mezinárodní, mají mezi sebou ovšem poměrně úzké vazby a navzájem se ovlivňují. Samotná otázka poměru práva mezinárodního k právu vnitrostátnímu má pak dvě polohy – teoretickou a praktickou. Teoretické řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva je tradičně pojímáno jako střet dvou doktrín – monistické a dualistické – v různých modifikacích. Spor mezi monisty a dualisty se však z dnešního pohledu jeví spíše jako akademický než reálný. Navíc ačkoliv se mohou obě dvě doktríny zdát názorově a teoreticky nesmiřitelné, v praxi dochází zpravidla k využívání metod obou. Jinými slovy – dnes bychom nenašli prakticky žádný stát, který by dodržoval čistě monistický nebo dualistický přístup.

Dokladem využívání metod obou diskutovaných názorových doktrín je i řešení vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva v samotné České republice. Současná právní úprava sice bývá označována jako převážně monistická, avšak stále vykazuje i dualistické rysy. Čl. 10 Ústavy ČR, ve spojení s čl. 49 Ústavy, se vztahuje opět (i v současné podobě ve znění euronovely) pouze na určitý okruh mezinárodních smluv, které považuje za součást právního řádu a při konfliktu s právem českým jim dokonce přiznává přednost. Avšak stále zde zůstává druhá kategorie smluv, které pod čl. 10 Ústavy nespadají; jedná se o smlouvy, k jejichž ratifikaci nedal Parlament souhlas, resp. smlouvy, k jejichž ratifikaci není souhlasu Parlamentu třeba (konkrétně jde o tzv. smlouvy vládní a resortní). Aby se tedy i tyto smlouvy případně staly součástí českého řádu, byl by dle mého názoru nutný nějaký další recepční akt. V opačném případě by Česká republika sice byla mezinárodní smlouvou vázána, v souladu s čl. 1 odst. 2 Ústavy by i měla povinnost plnit závazky pro ni z takovéto smlouvy vyplývající, avšak předmětná mezinárodní by nebyla

součástí českého právního řádu. Dalším problémem by pak jistě byl i případný konflikt předmětné mezinárodní smlouvy s právem českým; za předpokladu absence jakékoliv úpravy a podle principů dualistické doktríny by mělo jasnou přednost právo české, avšak pro Českou republiku by takovýto postup zároveň znamenal riziko mezinárodněprávní odpovědnosti za porušení normy mezinárodního práva.

Za dualistické lze navíc označit i ústavní řešení vztahu českého práva a mezinárodněprávního obyčeje. Formulaci čl. 1 odst. 2 Ústavy ČR, že Česká republika dodržuje závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva lze označit spíše za ustanovení deklaračního charakteru než za generální ustanovení recipující do českého právního řádu mezinárodněprávní obyčej. Navíc, dovedeno ad absurdum, by takovýto výklad v důsledku znamenal recepci i shora zmiňované kategorie smluv, k jejichž ratifikaci není třeba souhlasu Parlamentu.

Ještě markantněji je využívání principů jak monistické, tak dualistické doktríny vidět v právním řádu Velké Británie, neboť britská praxe v případě mezinárodních smluv vychází sice z přísně dualistické nauky, avšak v případě mezinárodněprávního obyčeje se užívá spíše přístup monistický.

Pokud jde o slovenskou právní úpravu a vztah vnitrostátního a mezinárodního práva, lze konstatovat, že slovenská právní úprava se v mnohém podobá té české. Obdobně jako v České republice i na Slovensku došlo v souvislosti se vstupem do Evropské unie k novelizaci Ústavy Slovenské republiky, která prolomila dřívější poměrně silně dualistickou koncepci. Podle aktuálního znění, slovenská Ústava taxativně vyjmenovává smlouvy, které mají přednost před zákonem. Jeden zásadní rozdíl oproti české úpravě ovšem nalézt může – slovenská Ústava, na rozdíl od té české, neobsahuje žádné ustanovení, v němž by explicitně označila mezinárodní smlouvy, resp. alespoň určitou kategorii mezinárodních smluv, za součást slovenského právního řádu.

Zcela specifickým způsobem řešení vztahu vnitrostátního a mezinárodního práva se vyznačují ty islámské státy, kde dochází k dodržování pravidel tradičního islámského práva *šaríy*. Ačkoliv v současné době nelze ztotožňovat tradiční islámské právo (*šaríu*) a právo islámských států, mezi oběma existují (a obzvláště v případě některých států) pevné vazby. Tradiční islámské právo, resp. islámské mezinárodní právo (*siyar*), se problematice mezinárodních vztahů prakticky nevěnuje. Přesto jsou islámské státy v moderní době nuceny nějakým způsobem koexistovat a kooperovat

s ostatními členy mezinárodního společenství, a proto většinou dodržují pravidla mezinárodního práva ve smyslu, jak ho chápou kontinentální a anglosaská právní kultura. V íránském právním řádu mají mezinárodní smlouvy dokonce stejné postavení jako parlamentní zákony a lze se jich dovolávat u íránských soudů (alespoň teoreticky). Avšak problém může nastat tehdy, jsou mezinárodněprávní závazky islámského státu v rozporu s *šariou*. V takovýchto případech je dáována přednost samozřejmě *šarie*. Z pohledu mezinárodního práva ovšem nemá domácí právo, jehož je tradiční islámské právo de facto součástí, na mezinárodněprávní závazky státu žádný vliv.

Podobně speciální a neméně zajímavou je v neposlední řadě také otázka významu a role práva Evropské unie. Evropská unie sama o sobě je entitou *sui generis*, která nemá na poli mezinárodního práva obdoby. Není tedy překvapením, že také unijní právo je pokládáno za zcela unikátní, avšak relativně autonomní právní systém, který se bezpochyby vyznačuje celou řadou rysů mezinárodního práva, avšak za čistě mezinárodní právo ho označit nelze. Uvědomíme-li si navíc, že samotná existence Evropské unie je umožněna díky právu mezinárodnímu, jelikož její existence a vznik je dán mezinárodními smlouvami, a že unijní právo má na právo členských států značný vliv, resp. má dokonce přednost před zákony členských států, musíme nutně dojít k závěru, že na úrovni mezinárodního práva musíme k právu Evropské unie minimálně přihlížet. V praxi se nejčastěji řeší poměr práva unijního a práva členských států. V tomto směru lze konstatovat, že členské státy přistupují k unijnímu právu spíše právě jako k právu mezinárodnímu než vlastnímu. Dále je tu však také otázka vztahu unijního práva a tradičního mezinárodního práva. Na základě předpisů Unie, ve spojení s judikaturou Evropského soudního dvora lze shrnout, že mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií se třetími státy nebo mezinárodními organizacemi jsou součástí unijního práva a mají dokonce přednost před sekundárním unijním právem. Pokud jde přímo o vztah takto uzavřených smluv a unijního práva, tak Evropský soudní dvůr se v tomto směru přiklání spíše k monistické doktríně, když shledal, že smlouvy uzavřené Unií jsou do unijního právního řádu jednoduše inkorporovány, bez nutnosti vydání dalšího transformačního aktu. Otázka postavení mezinárodněprávního obyčeje v unijním právním řádu však zůstává sporná.

Vrátím-li se k samotnému poměru vnitrostátního práva k právu mezinárodnímu a jeho řešení, na závěr již zbývá jen dodat, že na samotný problém se dá v podstatě nahlížet buď v užším, anebo širším slova smyslu. *Stricto sensu* tento problém zahrnuje pouze řešení problému tak, jak o něm diskutovali (a stále diskutují) na teoreticko-akademické rovině už monisté a dualisté; jde tedy především o (teoretické) řešení vztahu těchto dvou právních systémů, se zaměřením na řešení případného konfliktu mezi nimi. Ve skutečném světě ovšem nabývá otázka vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva mnohem širších rozměrů; na samotnou úpravu vztahu obou právních systémů se „nabaluje“ celá řada dalších souvisejících otázek (např. role vlády, prezidenta nebo parlamentu při sjednávání mezinárodních smluv apod.), a to činí tuto problematiku vlastně ještě zajímavější. O komplexnosti této problematiky svědčí dále i skutečnost, že každý stát řeší vztah vnitrostátního a mezinárodního práva, jejich případný konflikt apod. způsobem sobě vlastním. Nelze tedy generálně zhodnotit, že jeden přístup je lepší než druhý, nebo že monistické řešení je praktičtější než dualistické. Vždy bude záležet na konkrétním provedení, na konkrétním právním řádu, na konkrétních podmínkách a okolnostech. Nicméně i přes skutečnost, že jednotlivé právní řády se od sebe v lecčems odlišují, lze shrnout, že mezinárodní právo je vůči právu vnitrostátnímu téměř vždy v jakési pozici „nadřazenosti“, avšak o jaký stupeň nadřazenosti se bude konkrétně jednat, záleží na způsobu právní úpravy daného státu.

RESUMÉ

As already observed American senator J. William Fulbright, „*Law is the essential foundation of stability and order both within societies and in international relations*“, and international law being observed „*provides us with stability and order and with a means of predicting the behavior of those with whom we have reciprocal legal obligations*“ (Fulbright, J. William. *The Arrogance of Power*. New York: Random House, 1966).

States even today remain major subjects of international law. However, they do not exist in a vacuum without any interaction of the surrounding; in the real world, every action causes a reaction. The states are forced not only to tolerate each other, but also to cooperate. And it is this cooperation that needs a legal framework which we find in the form of international law.

International and national law are two quite independent systems – national law is crucial for the existence and functioning of the state itself, international law is principal in the sense of functioning of the international community as a whole. However, both systems, i.e. national law and international law, have relatively close ties with each other and interact.

This Diploma Thesis concentrates precisely on the relationship between national law and international law and its solution. The aim is to provide an overall view on the issue of the relationship between national and international law. The first part of the Thesis explains the relationship between national and international law (and its solution) rather from a general and theoretical view. The subsequent chapters concentrate mainly on the practical approach of the states towards the solutions of the relationship between national and international law. And the very particular solution of the relationship between national and international law in the Czech legal order, moreover in comparison with other legal orders of selected states (and actually with the whole legal culture in one case) is the core element of this Thesis. Finally, the Thesis also includes a brief treatise on the European Union law, or on the connections among the European Union law, international law and law of the member states.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
č.	číslo
čl.	článek
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ČSSR	Československá socialistická republika
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
EURATOM	Evropské společenství pro atomovou energii
MSD	Mezinárodní soudní dvůr v Haagu
např.	například
obr.	obrázek
popř.	popřípadě
pozn.	poznámka
prof.	profesor
ref.	reference (odkaz na něco)
s.	strana
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie
srov.	srovnejte
stol.	století
tzn.	to znamená
v / v.	versus (proti)
zák.	zákon
Zb.	Zbierka zákonov (Sbírka zákonů)
Z. z.	Zbirka zakonov Slovencej republiky (Sbírka zákonů Slovenské republiky)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1) Literatura

1.1) Knižní

1.1.1) Česká

- BAHÝLOVÁ, Lenka. *Ústava České republiky: Komentář*. Praha: Linde, 2010. 1533 s. ISBN 978-80-7201-814-7.
- BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 3., přepracované vydání. Praha: ASPI, a. s., 2007, 512 s.
- BLAHOŽ, J., BALAŠ, V., KLÍMA, K. *Srovnávací ústavní právo*. 4., přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, 524 s.
- BOBEK, Michal, Petr BŘÍZA a Jan KOMÁREK. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2011, 633 s. ISBN 978-807-4003-776.
- FOREJTOVÁ, Monika; TRONEČKOVÁ, Michaela. *Evropské právo v praxi*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 246 s. ISBN 978-80-7380-301-8.
- GERLOCH, Aleš; WINTR, Jan (eds). *Lisabonská smlouva a ústavní pořádek ČR*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 378 s. ISBN 978-80-7380-192-2.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 759 s.
- KLÍMA, Karel. *Constitutional Law of the Czech Republic*. Plzeň: Aleš Čeněk. 2008, 463 s. ISBN 978-80-7380-089-5.
- KLÍMA, K. a kol. *Praktikum českého ústavního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o., 2005, 584 s.
- KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 1441 s. ISBN 978-80-7380-140-3.
- KLÍMA, Karel et al.. *Evropské právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 579 s. ISBN 978-807-3803-353.
- KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavy států Evropské unie: Díl 1., Ústavní texty Belgie, Dánska, Finska, Francie, Irska, Itálie, Lucemburska, Německa,*

Nizozemí, Portugalska, Rakouska, Řecka, Španělska, Švédsko a Velká Británie. 2. vydání. Praha: Linde, 2004. 795 s. ISBN 80-7201-466-8.

- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-717-9028-1.
- MALENOVSKÝ, Jiří. *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště právu českému*. 5. doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2008, 552 s. ISBN 978-80-7239-218-6.
- MLSNA, Petr a Jan KNĚŽÍNEK. *Mezinárodní smlouvy v českém právu: teoretická východiska, sjednávání, schvalování, ratifikace, vyhlášení a aplikace*. Praha: Linde, 2009, 605 s. ISBN 978-807-2017-836.
- ONDŘEJ, Jan. *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 474 s. ISBN 978-80-7380-181-6.
- SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz. *Mezinárodní právo veřejné*. 5. vydání. ASPI, 2001. 448 s. ISBN 80-85963-82-5.
- SVOBODA, Pavel. *Úvod do evropského práva*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 328 s. ISBN 978-807-4003-134.

1.1.2) Zahraniční

- AKGUNDUZ, Ahmed. *Introduction to Islamic Law*. Rotterdam: Iur Press, 2010. ISBN 978-90-807192-6-2.
- AUST, Anthony. *Handbook of international law*. New York: Cambridge University Press, 2005, 505 s. ISBN 0-521-82349-8. Dostupné z: <http://books.google.com/books?id=EqO9rKIcoQMC&lpg=PP1&dq=related%3AISBN041511120X&hl=cs&pg=PA14#v=onepage&q&f=true>.
- AUST, Anthony. *Handbook of International Law*. 2nd edition. New York: Cambridge University Press, 2010, 592 s. ISBN 978-0-521-13349-4.
- BALOG, Boris. *Medzinárodné zmluvy v Ústavnóm Systéme Slovenskej Republiky*. In: *Dny práva – 2009 – Days of Law*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 564-579. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_sm_louvy/Balog_Boris__1392_.pdf

- BERGER, Maurits. Islamic views on international law. *Culture and International Law*. P. Meerts (ed.). Haag: Hague Academic Coalition, 2008, s. 105-117. Dostupné z: http://www.clingendael.nl/publications/2008/20080000_cdsp_chapter_berger.pdf
- BRADLEY, A. *Constitutional and administrative law*. 14th ed. New York: Pearson Longman, 2007. ISBN 14-058-1207-9.
- BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 5th edition. Oxford: Clarendon Press, 1998, 743 s. ISBN 0-19-876299-2.
- *Constitutional law*. 4th edition. London: Cavendish Publishing Limited, 2004, 155 s. ISBN 1-85941-941-0.
- DIXON, Martin. *Textbook on international law*. 6th edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, 372 s. ISBN 978-0-19-920818-0.
- DRGONEC, Ján. *Ústava Slovenskej republiky: komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z. 1. vyd.* Šamorín: Heuréka, 2001, 307 s. ISBN 80-968-5670-7.
- *Encyclopedia of Public International Law: Volume 7: History of International Law - Foundations and Principles of International Law - Sources of International Law - Law of Treaties*. Rudolf Bernhardt (red.). North-Holland, 1981. ISBN 0 444 86238 2.
- *Encyclopedia of Public International Law: Volume 10: States - Responsibility of States - International Law and Municipal Law*. Rudolf Bernhardt (red.). North-Holland, 1987, 560 s. ISBN 0 444 86241 2.
- EVANS, Malcolm D. *International law*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2006, 833 s. ISBN 0-19-928270-6.
- FADEL, Mohammad. International Law, Regional Developments: Islam. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. R. Wolfrum (ed.). Oxford University Press, 2008 [cit. 2011-12-22]. online edition. Dostupné z: http://www.law.utoronto.ca/documents/Fadel/Max_Planck_Final.pdf. [www.mpepil.com].

- HILLIER, Tim. *Sourcebook on public international law*. [s.l.]: Routledge, 1998, 883 s. ISBN 1859410502. Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=Kr0sOuIx8q8C&lpg=PP1&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>.
- KELSEN, Hans. *General Theory of Law & State*. New Brunswick: Transaction Publishers, 2006. ISBN 1-4128-0494-9.
- LOWE, Vaughan. *International law*. 1st edition. Oxford: Oxford University Press, 2007, 298 s. ISBN 978-0-19-926884-9.
- MALANCZUK, P.; AKEHURST, M. B. *Akehurst's Modern Introduction to International Law*. 7th edition. [s.l.]: Routledge, 1997, 449 s. ISBN 0-415-16553-9. Dostupné z: <http://books.google.com/books?id=4doebHRhGT8C&lpg=PP1&hl=cs&pg=PR22#v=onepage&q&f=false>.
- OROSZ, Ladislav, et al. *Ústavný systém Slovenskej republiky : (doterajší vývoj, aktuálny stav, perspektívy)*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009, 373 s. ISBN 978-80-7097-777-4.
- PHILLIPS, O. H.; JACKSON, P.; LEOPOLD, P. *O. Hood Phillips & Jackson: Constitutional and Administrative Law*. 8th edition. London: Sweet & Maxwell, 2001, 885 s. ISBN 0421576502.
- ROBERTS, Glenn L. *Islamic Human Rights and International Law*. USA: Dissertation.com, 2003. ISBN 1-58112-347-7. Dostupné z: <http://www.bookpump.com/dps/pdf-b/1123477b.pdf>
- SHAW, Malcolm N. *International Law*. Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-521-72814-0.
- SVÁK, Ján; CIBULKA, Ľubor; KLÍMA, Karel. *Ústavné právo Slovenskej republiky: všeobecná časť*. 1. vyd. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2008, 977 s. ISBN 978-80-88931-87-4.
- TSAMENYI, B. Martin; BLAY, Sam; PIOTROWICZ, Ryszard. *Public international law : an australian perspective*. 1st edition. Melbourne: Oxford University Press, 1997, 436 s. ISBN 0-19-553993-1.
- VERMA, S. K. *An introduction to public international law*. [s.l.]: PHI Learning Pvt. Ltd., 2004, 488 s. Dostupné z:

<http://books.google.com/books?id=1oQxRzp9MoAC&lpq=PR1&dq=An%20Introduction%20to%20Public%20International%20Law&hl=cs&pg=PR4#v=onepage&q&f=true>.

- WALLACE, Rebecca M. M. *International law*. London: Sweet and Maxwell, 1997, 329 s. ISBN 0-421-53570-9.
- WALLACE, Rebecca. *International Law*. 4th edition. London: Sweet & Maxwell, 2002. ISBN 042 1768 800.

1.2) Časopisecká

- AL-ZUHILI, Sheikh Wahbeh. Islam and international law. *International Review of the Red Cross*. June 2005, No. 858, s. 269-283. ISSN 1560-7755.
- ARZT, Donna E. The Application of International Human Rights Law in Islamic States. *Human rights quarterly*. May 1990, Vol. 12, No. 2, s. 202-230. ISSN 0275-0392. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/762377>
- BORCHARD, Edwin. The Relation between International Law and Municipal Law. *Virginia Law Review*. 1940, Vol. 27, No. 2, s. 137-148. ISSN 00426601. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1067438>
- CAMPBELL, A. International Law and Primitive Law. *Oxford Journal of Legal Studies*. 1988, Vol. 8, No. 2, s. 169-196. ISSN 0143-6503. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/764310>.
- LEBEN, Charles. Hans Kelsen and the Advancement of International Law. *European Journal of International Law*. 1998, No. 9, s. 287-305. ISSN 0938-5428. Dostupné z: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/9/2/287.full.pdf>
- LOMBARDI, Clark B. Islamic Law in the Jurisprudence of the International Court of Justice: An Analysis. *Chicago Journal of International Law*. 2007, No. 1, s. 85-118. ISSN 1529-0816. Dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1600218>
- MOSCHTAGHI, Ramin. The Relation between International Law, Islamic Law and Constitutional Law of the Islamic Republic of Iran - A Multilayer System of Conflict?. *Max Planck Yearbook of United Nation s Law*. 2009, Vol. 13, s. 375-420. Dostupné z: http://www.mpil.de/shared/data/pdf/pdfmpunyb/10_mostag.pdf

- RIGAUX, Francois. Hans Kelsen on International Law. *European Journal of International Law*. 1998, No. 9, s. 325-343. ISSN 0938-5428. Dostupné z: <http://www.ejil.org/pdfs/9/2/1493.pdf>

2) Prameny

- Česká republika. Vyhláška ministra zahraničních věcí o Vídeňské úmluvě o smluvním právu. In: *Sbírka zákonů*. 1988, č. 15, 002. V aktuálním znění.
- Česká republika. Ústava České republiky. In: *Sbírka zákonů*. 1993, č. 1, 001. V aktuálním znění.
- Slovenská republika. Ústava Slovenskej republiky. In: *Zbierka zákonov*. 1992, č. 460. V aktuálním znění.
- Smlouva o Evropské unii. Konsolidované znění.
- Smlouva o fungování Evropské unie. Konsolidované znění.
- *Svatý Korán* [online]. Islámská nadace v Praze, Islámská nadace v Brně. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.islamweb.cz/koran/>.

3) Ostatní

- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. *Pojetí islámského státu*. Plzeň, 2008. 183 s. Rigorózní práce. Západočeská univerzita, Fakulta právnická.
- Encyclopaedia Britannica Online: Hans Kelsen. *Encyclopaedia Britannica: 2010 ultimate* [online]. S.l.: [s.n.], 2009 [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/314514/Hans-Kelsen?anchor=ref90390>
- EVROPSKÁ UNIE. *EUROPA – Oficiální internetové stránky Evropské unie* [online]. 2012-03-22 [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: http://europa.eu/index_cs.htm
- INTERNATIONAL LAW ASSOCIATION. *The Hague Conference (2010): Islamic Law & International Law*. 2010, 35 s. Dostupné z: <http://www.ila-hq.org/en/committees/index.cfm/cid/1006>. Draft Report.
- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. března 2006, sp. zn. Pl. ÚS 50/04 („cukerné kvóty“)

- Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08 (publikovaný ve Sbírce zákonů pod č. 446/2008 Sb.)
- Nález Ústavního soudu ze dne 3. listopadu 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/09
- ORGANIZACE SPOJENÝCH NÁRODŮ. *Statut Mezinárodního soudního dvora*. Duben 1946.
- REHMAN, Javid. *Siyar (Islamic International Law): A Teaching and Learning Manual*. United Kingdom: UK Centre for Legal Education, ©2011, 74 s. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=siyar%20a%20teaching%20and%20learning%20manual&source=web&cd=1&ved=0CDgQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ukcle.ac.uk%2Ffiles%2Fdownloads%2F910%2F797.8f1eb2a9.AnIntroductiontoIslamicInternationalLaw_Siyar_.pdf&ei=wm98T_jpIo_KtAbp6MCICQ&usg=AFQjCNGV3gBOieF4AYx_JuCb3zK8XDTyFA
- SWARUP, Mridushi. *Kelsen's Theory of Grundnorm*. 10 s. [cit. 2012-04-01] Dostupné z: <http://www.manupatra.com/roundup/330/Articles/Article%201.pdf>
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Euroskop.cz* [online]. © 2005-12 [cit. 2012-03-22]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/>
- VON BOGDANDY, Armin a Maja SMRKOLJ. European Community and Union Law and International Law. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* [online]. R. Wolfrum (ed.). Oxford University Press, 2008 [cit. 2011-04-01]. online edition. Dostupné z: [http://www.mpepil.com/sample_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e620&recno=3& \[www.mpepil.com\]](http://www.mpepil.com/sample_article?id=/epil/entries/law-9780199231690-e620&recno=3& [www.mpepil.com])

SEZNAM CITOVANÝCH SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ

Evropský soudní dvůr

NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration

případ č.: C-26/62

rozsudek ze dne: 5. února 1963

Flaminio Costa v E.N.E.L.

případ č.: C-6/64

rozsudek ze dne: 15. července 1964

R. & V. Haegeman v Belgie

případ č.: C-181/73

rozsudek ze dne: 30. dubna 1974

Yvonne van Duyn v Home Office

případ č.: C-41/74

rozsudek ze dne: 4. prosince 1974

Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena

případ č.: C-149/77

rozsudek ze dne: 15. června 1978

Pubblico Ministero v. Tullio Ratti

případ č.: C-148/78

rozsudek ze dne: 5. dubna 1979

Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen

případ č.: C-14/83

rozsudek ze dne: 10. dubna 1984

M. H. Marshall v Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching)

případ č.: C-152/84

rozsudek ze dne: 26. února 1986

Deutsche Shell AG v Hauptzollamt Hamburg-Harburg

případ č.: C-188/91

rozsudek ze dne: 21. ledna 1993

Evropská Komise v Spolková republika Německo

případ č.: C-61/94

rozsudek ze dne: 10. září 1996

Portugalská republika v Rada Evropské unie

případ č.: C-149/96

rozsudek ze dne: 23. listopadu 1999

A. Racke GmbH & Co. v Hauptzollamt Mainz

případ č.: C-162/96

rozsudek ze dne: 16. června 1998

Herbert Weber proti Universal Ogden Services Ltd.

případ č.: C-37/00

rozsudek ze dne: 27. února 2002

Agrover Srl v Agenzia Dogane Circonscrizione Doganale di Genova

případ č.: C-173/06

rozsudek ze dne: 18. října 2007

Mezinárodní soudní dvůr

Pevninská mělčina Severního moře "North Sea Continental Shelf Case" (Spolková republika Německo v. Nizozemí, Spolková republika Německo v. Dánsko)

rozsudek ze dne: 20. února 1969

Gabčíkovo-Nagymaros (Slovensko v. Maďarsko)

rozsudek ze dne: 17. září 1997

Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Maclaine Watson v. Department of Trade and Industry

House of Lords

rozsudek ze dne: 26. října 1989

J. H. Rayner (Mincing Lane) Ltd v Department of Trade and Industry

House of Lords

rozsudek ze dne: 26. října 1989

Regina v Lyons and others

House of Lords

rozsudek ze dne: 14. listopadu 2002

Campaign for Nuclear Disarmament v Prime Minister

High Court of Justice

rozsudek ze dne: 17. prosince 2002

Regina v Jones

House of Lords

rozsudek ze dne: 29. března 2006

Stálý dvůr mezinárodní spravedlnosti

Případ německých zájmů v Polském Horním Slezsku

rozsudek ze dne: 25. srpna 1925

Případ tzv. srbských dluhopisů

rozsudek ze dne: 12. července 1929

Posudek ve věci zacházení s polskými příslušníky v Danzingu (Gdaňsku)

rozsudek ze dne: 4. února 1932

Ústavní soud České republiky

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/01

rozsudek ze dne: 25. června 2002

publikován pod č. 403/2002 Sb.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 29/09

rozsudek ze dne: 3. listopadu 2009

SEZNAM PŘÍLOH

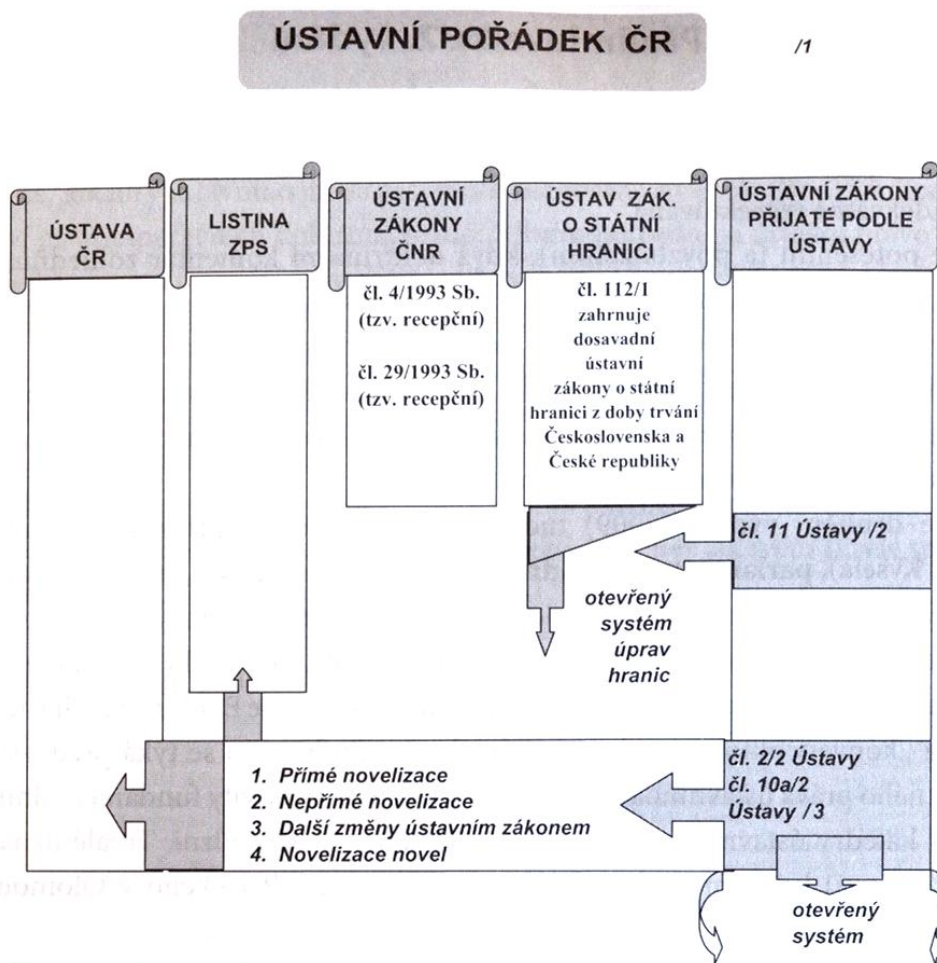
Příloha č. 1: Ústavní pořádek ČR

Příloha č. 2: Ústavní základy právních norem podle právní síly

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Ústavní pořádek ČR

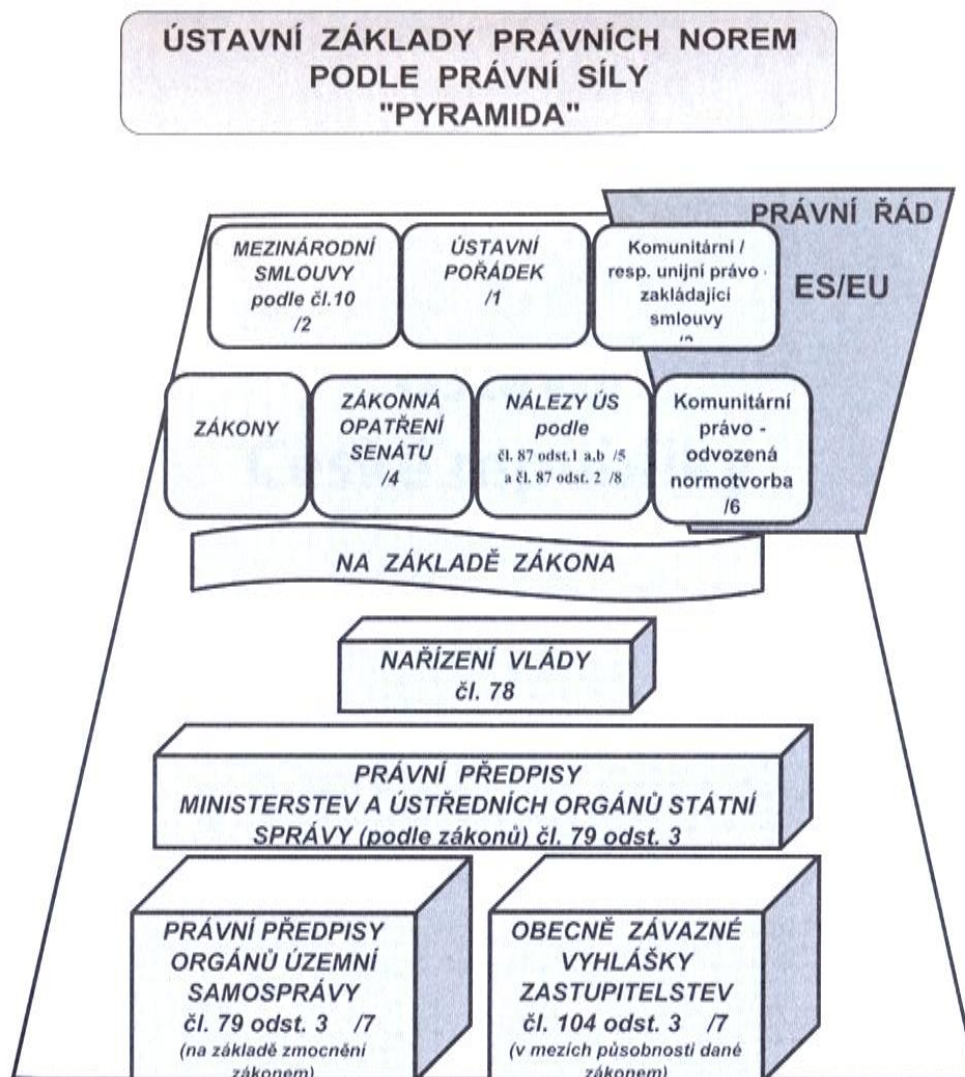

- Vysvětlivky:**
1. Přímá textová doplnění, zrušení nebo změny ústavních norem:
ú. z. 347/1997 Sb., o VÚSC (kombinace s ad 2)
ú. z. 110/1998 Sb., o bezpečnosti ČR (kombinace s ad 2)
ú. z. 162/1998 Sb., o změně čl. 8 odst. 3 LZPS
ú. z. 300/2000 Sb., kterým se mění Ústava ČR a ú.z. o bezpečnosti ČR
ú. z. 395/2001 Sb., kterým se mění Ústava ČR (tzv. Euronovela)
ú. z. 448/2001 Sb., kterým se mění Ústava ČR (změna čl. 98 odst. 1, týk. se ČNB)
ú. z. 515/2002 Sb., o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně Ústavy ČR (kombinace ad 2)
  2. Doplnění textu Ústavy (Listiny), které nelze organicky začlenit
  3. Např. jednorázová změna režimu Ústavy
ú. z. 69/1998 Sb., o zkrácení volebního období
  4. Změny, zrušení a doplnění novel Ústavy
ú. z. 176/2001 Sb., kterým se mění ú. z. 347/1997 Sb., o VÚSC

- Poznámky:**
- 1/ Mez. smlouvy dle čl. 10 nejsou součástí úst. pořádku, ale jsou částí práv. řádu
  - 2/ Podle čl. 11 Ústavy další ústavní zákony o státní hranici v budoucnosti
  - 3/ Podle čl. 2/2 Ústavy a čl. 10a/2 ústavní zákony o referendu (v budoucnosti)

Zdroj: KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 22.

Příloha č. 2: Ústavní základy právních norem podle právní síly

- Poznámky:**
- 1/ ve smyslu čl. 112 odst. 1 Ústavy ČR;
  - 2/ a) jsou součástí právního řádu, mají přednost před zákonem;
b) v případě mezinárodních smluv podle čl. 10a odst. 1 souhlas s ratifikací stejná kvalifikovaná většina jako u ústavních zákonů;
c) v případě mezinárodních smluv podle čl. 10a odst. 1 a čl. 49 možno před ratifikací zajistit Ústavním soudem zjištění souladu s ústavním pořádkem;
  - 3/ obsahem tvoří paralelu k obsahu ústavního pořádku a jiným ratifikovaným smlouvám;
  - 4/ podle čl. 33 odst. 5 dodatečně schvalovány Poslaneckou sněmovnou;
  - 5/ má derogační účinek vůči zákonům a jiným právním předpisům;
  - 6/ část je přímo závazná a působí paralelně se zákony (nejde o smlouvy, tudíž nelze apriorně mluvit o přednosti aplikační);
  - 7/ první zleva jsou vydávány v přenesené působnosti, druhé v samostatné působnosti;
  - 8/ Ústavní soud posuzuje „ústavní materií“ mezinárodních smluv s materií ústavního pořádku ČR, a to z hlediska jejich souladnosti.

Zdroj: KLÍMA, Karel et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3. s. 23.